

ТУРБОТА ПРО ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ТА ПСИХОСОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ДІТЯМ ТА ЇХНІМ СІМ'ЯМ

Збірник наукових статей та методичних матеріалів
щодо роботи з дітьми під час військових конфліктів

УДК: 373.2/3!159.9:364:355.01(072)

Турбота про психічне здоров'я та психосоціальна допомога дітям та їхнім сім'ям. Збірник наукових статей та методичних матеріалів щодо роботи з дітьми під час військових конфліктів: Практико-орієнтований посібник за результатами Міжнародного проєкту, 2023 – 2024 рр. Україна-Словенія. Ізмаїл, ПРІНТ-СЕРВІС, 2024. 59 с.

Рецензенти:

Іванова Д.Г., кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка кафедри початкової і дошкільної освіти Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Тимофеєнко І.М., директорка Ізмаїльської початкової школи № 4 Ізмаїльського району Одеської області

У збірнику представлено теоретичні та практико-орієнтовані матеріали за результатами участі психологів-практиків та фахівців соціальної сфери, членів ГО «Жива-Я», науковців – учасників Міжнародного проєкту «Психосоціальна підтримка дітей і сімей, травмованих війною», Україна-Словенія. (2023 – 2024 рр.).

Посібник адресовано соціальним працівникам, соціальним педагогам, практичним психологам, батькам, волонтерам, вчителям початкової школи та вихователям дошкільних освітніх закладів, працівникам соціальних служб, які використовують у своїй діяльності технології психосоціальної роботи і соціальної допомоги, студентам і магістрантам спеціальностей 231 «Соціальна робота», 053 «Психологія».

© Колектив авторів, 2024
© ГО «Жива-Я» Ізмаїл, 2024
© ІДГУ, 2024

Ізмаїл – 2024 р.

ПОДЯКА

Публікація цього посібника була здійснена у рамках Міжнародного проекту «Турбота про психічне здоров'я та психосоціальна допомога дітям та їхнім сім'ям», який реалізує Громадська організація «Жива-Я» разом із партнерською організацією «Slovene Philanthropy» (Словенія) за фінансової підтримки Офісу Координатора програм допомоги США в Європі, Євразії, Державного департаменту США, Міністерства закордонних та європейських справ Республіки Словенія в рамках 10-го раунду програми «Development Cooperation, ITF Enhancing Human Security».

Команда Міжнародного проекту висловлює вдячність Аніце Мікуш Кос – проф. з дитячої психіатрії, президентки ГО «Slovene Philanthropy» (Словенія), словенським фахівчиням: К. Фрас - міжнародній тренерці з соціальної роботи та Е. Рендл - менеджерці проекту; А. Кириченко – голові ГО «Жива-Я», С. Григорянц – заст. голови ГО «Жива-Я», проф. Я. Кічуку – ректору ІДГУ, проф. Н. Кічук – декану педагогічного факультету ІДГУ, тренеркам ГО «Жива-Я»: К. та І. Ханіковим, С. Заярченко, Л. Панченко, М. Гідіковій, О. Тюкаловій, І. Кардашовій, О. Тимошенко, О. Галузинській, Т. Михайловій, О. Тарасовій, Є. Мотинзі, доц. кафедри права і соціальної роботи – О.Замашкіній (ІДГУ), а також представникам центральних та місцевих органів влади, адміністраціям загальноосвітніх закладів м. Ізмаїла та Ізмаїльського району.

Випуск цього посібника був би неможливим без впровадження ідей Міжнародного проекту у практику роботи з даної проблематики соціальних педагогів, психологів, науковців та вчителів початкової школи, учнів м. Ізмаїла та Ізмаїльського району, які взяли участь у всіх етапах його проведення.

Дякуємо за їхню активність та підтримку.

ЗМІСТ

Екологія сучасної дитини і сім'ї-родини як науково-педагогічна проблема Надія Кічук	4
Самоцінність ментального здоров'я дитини і сім'ї Ольга Замашкіна	7
Досвід залучення молоді до волонтерської діяльності в Україні під час російсько-української війни Діана Романюк	14
Волонтерська допомога дітям ВПО Катерина Фрас	19
Труднощі у навчанні і шкільна неуспішність. Євгенія Мотинга, Сніжана Заярченко	21
Допомога вчителя та школи дитині після травматичного досвіду Аніца Мікуш Кос	35
Гіперактивна дитина Ірина Кардашова, Ольга Тимошенко	37
Ігри та вправи, спрямовані на розвиток уваги дітей дошкільного віку.....	45
Виклики та можливості у співпраці з родинами Ірина Ханікова, Катерина Ханікова	46
Переваги онлайн-навчання як умови у забезпеченні освітньо-виховного процесу Тетяна Лень	51
Ресурси у боротьбі з емоційним вигоранням Тетяна Михайлова	53
Заключне слово	56

Надія Кічук

Проф., д-р пед. наук, декан педагогічного факультету
Ізмаїльського державного гуманітарного університету

ЕКОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ ДИТИНИ ТА СІМ'Ї-РОДИНИ ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Актуалізовано доцільність розглядати феноменологію сучасного дитинства та сім'ї-родини як самоцінності, де комфортність постає важливим показником

Гене́за науково-педагогічної думки відносно самоцінності дитини і дитинства (Я. Коменський, Я. Корчак, В. Сухомлинський, К.Ушинський, С. Френе та ін.) здебільшого пов'язана із контентом такого педагогічного явища як «дитячий світ - світ дорослих» (А. Богуш, А. Кос, Й. Мочник, Дж. Равен, Р. Штайнер, А.Штеймец, та ін.). У цьому ракурсі представники гуманістичних наукових концепцій завжди утримували й донині зберігають полі зору найсуттєвіший вимір. А саме: сімейне оточення постає тією «життєвою парасолькою», котра має унікальні і необмежені ресурси у повноцінному забезпеченні екології дитинства. Зазначене зумовлює обраний нами вектор осмислення проблеми – саме екологія сучасної дитини і сім'ї-родини; йдеться про врахування етимології слова «екологія» (з грецької – «середовище», «житло», «наука про дім») – місце затишку, комфортності.

Визнано, що віковий період від народження до трьох років дитини є найбільш суттєвим в її інтелектуальному розвитку. Справа в тому, вченими що загально визнаним є ще й таке: до чотирьох років обсяг загального інтелекту людини формується майже на половину, коли як дві третини цього утворення – до восьми років життя особистості. Означена заувага наукової спільноти зумовлює необхідність зосередити підвищену увагу до тих особливостей сучасної дитини дошкільного та молодшого шкільного віку, котрі мають безпосереднє або опосередковане відношення до такої якісної ознаки гуманістичності сучасного суспільства як «градус інклюзії» (з англ. «включення»). Йдеться про створення для будь-якої пересічної дитини однакових умов задля того, щоб, попри все, неодмінно стати успішною в житті; навіть, якщо їй притаманні «особливі освітні потреби»[4]. Зазначимо, що для сучасного українського соціуму - це надзавдання, адже військовий стан в країні через цинічний агресивний напад сусідньої держави спричинив активізацію ризиків в освітній сфері. До випробувань у наданні якісних освітніх послуг як дитині, так її найближчому оточенні додалась ще й нагальна потреба враховувати ті особливості, котрі переконливо доведено як дослідниками проблематики різних галузей науки, так і практиками освіти.

Перша з них пов'язана із своєрідністю сучасної дитини, як представника «цифрового покоління» (згідно не лише існуючої наукової позиції N.Home та W.Strauss, котру віддзеркалено у фундаментальній праці «Теорія поколінь» (1991 р.), а й тієї, що міститься у доробку вчених, які розгортають означену ідею (Д. Стілман, Й. Стілман та ін.). Йдеться про покоління, котре вирізняється від попередників – «альфа», «бемі-бумерів», міленалів; щодо останніх, то вони народжені у 1980-1994р.р. Звісно, означене відчутно позначається й на особистісно-професійному призначенні найтипівшого представництва педагогічної спільноти – загальній здатності освітян «розуміти» та враховувати своєрідність сучасних дітей, які з раннього дитинства вже оперують цифровими пристроями.

Вчені встановили, що особливості сприймання інформації (у тому числі й пізнавального змісту) пов'язані із змінами в організації цього процесу. Отже, особливість сучасної дитини виявляється у так званому «кліповому мисленні», що постає наслідком неконтрольованого її входження у віртуальний і комп'ютерний світ та безсистемного занурення у ресурси інформаційно-комунікаційних технологій[3]. Відтак, надзавдання і педагогів, і батьківської спільноти полягає, з одного боку, у важливості стимулювання читацької компетентності сучасної дитини (адже інтерес до книги, як авторитетного джерела науково-достовірних знань, на переконання педагогів-практиків має негативну динаміку); з іншого ж боку, фахівці б'ють на сполох, оскільки через надмірне зацікавлення сучасної дитини гаджетами спостерігається ще й суттєве зниження її рухової активності. Так, за світовою статистикою таку активність визнано фахівцями зменшеною у вісім разів з огляду на фізичні потреби сучасної дитини[2].

До зазначеного слід додати ще й таке: за реалій сьогодення з'явилась нова форма приниження людської гідності – кібер-булінг, що набуває стрімкого поширення з-поміж дитячої спільноти.

Таким чином, дбаючи про збереження самоцінності кожної сучасної дитини, актуалізується педагогічне партнерство усіх дорослих, дотичних до соціально-психологічного благополуччя та збагачення її ментального здоров'я.

Друга особливість сучасної дитини лежить у площині наступного: фахівці, які системно досліджують проблематику сучасного дитинства, здебільшого єдині у визнанні того, що зберігається в освітній сфері та сучасному родинному вихованні традиційна дисциплінарно-авторитарна модель. Тут домінантами постають такі твердження: взаємодія, увесь її зміст «транслюється» в напрямку «від дорослих – до дітей»; Отож «світ дорослих» нерідко нав'язує «асиміляцію» власним світосприйманням «світ дітей», чим спонукає до відповідних деформацій через «вторгнення дорослих» у «дитячий світ».

Отже, загострення набувають проблемні питання щодо ресурсів активізації процесу розвитку самоцінних зв'язків сучасної дитини.

Третя особливість сучасної дитини, зокрема в контексті вітчизняних реалій її входження в соціум, як представника «покоління війни», пов'язана із загостренням кризових явищ у сім'ї-родини (за станом на другу роковину початку повномасштабного вторгнення в Україну країни-агресорки, близько 7 мільйонів сімей разом із понад мільйоном дітей віднайшли прихисток у зарубіжжі; близько двадцяти тисяч українських дітей викрадені державою -спонсоркою тероризму; українське військо складають батьки здебільшого малолітніх дітей, а, відтак дитиноцентрований повноцінний вплив інституту сім'ї на позитивну соціалізацію дитячої спільноти стрімко знизився). З огляду на зазначене, неможливлується стверджувати, що українська сім'я є сприяючим чинником, з одного боку, зміцнення ментального здоров'я власних дітей, а освітянський загал має соціальну інституцію «сім'я-родина» тим опертям, яке визначає зменшення освітньо-виховних втрат; з іншого - український соціум в умовах воєнних потрясінь втрачає спроможність забезпечити найціннішому майбутньому поколінню (а передусім – дитинству) сходження до комфортності[1, с.87].

Узагальнюючи вище викладене, вочевидь, є підстави стверджувати про загострення кризових явищ у процесі позитивного руху до екології сучасної дитини взагалі, і дитинства, зокрема.

Список використаних джерел:

1. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Монографія / наук. ред. А.М. Богуш; за заг. ред. Н.В. Гавриш. Луганськ: Альма-матер. 2006. 368 с.
2. Рухова активність – необхідна умова розвитку дітей в інклюзивному середовищі: мет. ред. для батьків. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 2023. 100 с.
3. Скворцова С.О., Онопрієнко О.В., Бріцкан Т.Г. Особливості навчання математики в початковій школі дітей цифрового покоління Проблеми сучасного підручника.К, 2020. Вип. 25. С. 160 – 181.
4. Територія інклюзії дошкільної та початкової освіти: методич. посіб. Ізмаїл. 2023. 208 с.

Ольга Замашкіна

К. пед. наук, доц. кафедри права і соціальної роботи
Ізмаїльського державного гуманітарного університету

САМОЦІННІСТЬ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ І СІМ'І

Обґрунтовано необхідність збереження самоцінності та ментального здоров'я дітей і сімей, травмованих війною, як феномену особистісного рівня. Виокремлено базові правила для батьків / алгоритм спілкування з дітьми, що допоможуть виявити необхідну для них підтримку і забезпечити певний рівень комфорту для стабілізації емоційно-психологічного стану; процедури організації, координації та взаємодії працівників закладів освіти та поради учасникам навчально-виховного процесу при наданні першої психологічної допомоги емоційно травмованій дитині.

Аналіз сучасних наукових джерел з проблем здоров'я населення показує, що науковцями підіймається великий пласт проблем не тільки з розвитку і збереження фізичного стану здоров'я, але й духовного життя учня, його світогляду. Ми цілком погоджуємось із думкою В. Сухомлинського про те, що «розумовий розвиток, міцність знань, віра в свої сили багато в чому залежать саме від стану здоров'я дитини»[7, с. 341].

Психологічно здорова особа повноцінно радіє життю, відчуває сенс свого існування, справляється з професійними та іншими завданнями, любе, працює та будує стосунки з оточуючими. На противагу, у психологічно нездорової людини проявляються такі розлади, як порушення адаптації, страх без причини, безсоння, слізливість, нав'язливість ідей, агресія. При таких порушеннях необхідна не стільки медична, скільки психолого-педагогічна корекція. Серед багатьох причин порушення ментального здоров'я особи виокремимо основні:

- тривалий стрес,
- особисте горе,
- проблеми сім'ї,
- індивідуальні особливості людини (емоційний інтелект, генетичні, біологічні характеристики),
- соціальні обставини (соціально-економічний статус, освіта, умови праці),
- оточуюче середовище, культурні переконання,
- черепно-мозкова травма та ін.

Наша країна живе в умовах воєнних дій на її території ще з 2014 року, що призводить до тяжких випробувань для населення загалом, так і для сімей з дітьми зокрема, які намагаються долати колосальне соціально-психологічне навантаження під тиском подій. Війна стала психотравмою для мільйонів наших громадян, серед яких десятки тисяч – діти, психіка яких нестабільна, рухлива, сприйнятлива до зовнішніх впливів, «війна зруйнувала їхню психологічну безпеку і стала загрозою психічному здоров'ю із ризиками виникнення розладів у психічному розвитку, а також розвитку тривалих форм фізичної, психологічної та соціальної дезадаптації»[6, с. 18].

Зауважимо що для збереження ментального здоров'я своїх дітей батькам важливо пам'ятати, що дитина має відчувати свою самоцінність у будь-яких ситуаціях: стан емоційного і психологічного благополуччя, при якому дитина має можливість закрити базові потреби, досягнути самореалізації, відчутти себе причасною до якої-небудь групи і адекватно реагувати на усі види стресу, не виявляючи деструктивної поведінки і руйнуючих моделей поведінки.

Дитячий вік є початковим і найбільш сензитивним у становленні суб'єкта діяльності, пізнання, спілкування, формування самоцінності, адже самоцінність дитини визначається трьома факторами: твердим переконанням в імпонуванні дорослим і ровесникам, впевненістю у здатності до якогось виду діяльності і почуттям власної значимості. А створення «захисного оточення», атмосфери підтримки і сприяння, забезпечення емоційно позитивного ставлення нададуть значний ресурс становленню самоцінності дитини.

Постає питання: чому для ментального здоров'я принципово важливий аспект самоцінності:

- ментальне здоров'я робить особистість самодостатньою, зміцнює внутрішні ресурси (здатність до саморозуміння, самосприйняття саморозвитку у контексті взаємодії з оточуючим світом та людьми, розвиток самоконтролю, здатності до саморегуляції в межах соціальних норм);
- усвідомлене прагнення до управління своїми діями і вчинками, брати відповідальність, мати систему цінностей, здатність адекватно сприймати себе та оточуючих;
- здатність до постійного розвитку, наявність у структурі особистості певних переваг.

Як допомогти сім'ям і дітям відчутти свою самоцінність в умовах війни? Самоцінність трактується як психологічна тенденція, що означає віру у власну цінність та значимість індивіда, що протистоїть оцінкам від інших та очікуванням з боку суспільства; включає в себе внутрішній, стабільний, і позитивний погляд на самого себе, не схильний до значних коливань залежно від зовнішніх факторів. Самоцінність — це головний фактор у формуванні особистості. Якщо дитина оцінює себе об'єктивно, тобто розуміє свої можливості й своє місце в суспільстві, то це вже великий крок на шляху до успішного життя.

Адже всі батьки хочуть саме цього — щоб їхні діти були успішними та щасливими. Вчені виділяють три компоненти самоцінності:

- когнітивний — відображає реалістичне уявлення дитиною свого інтелекту, здібностей і знань, можливостей;
- емоційний компонент передбачає здорову самоцінність — позитивне ставлення до себе, вміння керувати своїми емоціями, зокрема у негативних ситуаціях;
- поведінковий компонент — охоплює вчинки та дії дитини, а також її спроби досягнути певних цілей. Самоцінність стимулює дитину позитивно реагувати на все, що відбувається навколо і допомагає впоратися з невдачами. Дитина, яка вірить у себе й свої здібності, відкрита до нового, ініціативна й смілива.

Умовою гармонійного розвитку самоцінності є забезпечення індивідуального підходу у роботі з дитиною з боку психолога і педагога, врахування її індивідуальних особливостей: стану здоров'я, соціального статусу в групі, стилю поведінки, зумовленого темпераментом і характером, спрямованості інтересів, здібностей, нахилів, стану емоційної сфери, а також стилю і характеру взаємин у сім'ї.

Отже, «ментальне здоров'я об'єднує здоровий дух та психіку людини із соціальним складником, який характеризується як система цінностей, установок і мотивів поведінки у соціальній дійсності»[2, с. 203].

Вченими визначено два основні підходи до психологічного аспекту допомоги дітям війни, які допоможуть подолати стресовий стан: профілактичний - замість того, щоб зосереджуватися на минулому досвіді, інтервенції спрямовані на вирішення актуальних проблем дітей, щоб вони змогли адаптуватися до максимально продуктивного життя у безпечному місці; орієнтований на травму, що акцентує на необхідності подолання (лікування) травмуючого досвіду, на тому аби діти якнайшвидше позбавилися своїх тяжких спогадів і далі жили своїм природнім дитячим життям.

Для здійснення профілактичного підходу, батькам слід уважно спостерігати за дитиною, помічаючи найменші зміни в її поведінці і своєчасно реагувати на них. Як зрозуміти, що дитина/підліток пережили психологічну травму?

Дитина молодшого шкільного віку	Підліток
Стала пасивною і мовчазною	Незвична, часом агресивна чи деструктивна поведінка
З'явилися проблеми зі сном	Різка зміна міжособистісних стосунків (наприклад, дитина відсторонюється від батьків)
Боїться звуків чи зображень, що нагадують про травматичні події	Відчуття провини чи сорому
Демонструє тривожну поведінку: вона постійно насторожена та гіперчутлива до будь-яких подразників	Різке дорослішання, зокрема перевантаження себе домашніми завданнями / домашньою роботою
Знову і знову відтворює в іграх або переказує травматичну подію	

С. Ройз в межах дослідження «Ментальне здоров'я дітей під час війни» (ЮНІСЕФ)[5] виокремлює базові правила для батьків або алгоритм спілкування з дітьми, дотримуючись яких, можна, попри що б там не було, виявити необхідну для них підтримку й навіть забезпечити певний рівень комфорту, щоб стабілізувати їхній стан:

- дотримання режиму дня - намагатися повернути те, що ви робили до війни, адже це допомагає дитині почуватися спокійніше і впевненіше; якщо не можливо повернутися до свого звичного режиму дня, створіть нові ритуали — головне, щоб одні й ті самі дії повторювалися щодня в той самий час;
- обговорення тривожних подій корисне для емоційної розрядки. Після перебування в укритті, сигналів тривоги, звуків вибухів чи епізоду бойових дій проводьте невеликі сімейні бесіди, зауважуючи, що загроза минула («зараз ми в безпеці»). Скажіть, що це було важко, але дитина впоралася, і ви, батьки пишаєтеся її силою, підкреслюючи те, що дитина пододала складнощі, допомогло й батькам. Це підніме рівень самоцінності дитини;
- створення нових ритуалів, спільні дії (читання вголос, вечірні обійми, спільні ігри, співи) допоможуть дитині відчувати єдність і силу сім'ї;
- щоденне спілкування на різні теми (про прогулянки, книги, фільми, ігри) допоможе дитині відчувати, що вам важливі її інтереси;
- підтримання емоційного зв'язку - потрібно обіймати дитину, говорити, що ви її любите, хвалити її (за сміливість, витримку, вміння, які демонструє дитина), грати з нею, смішити, розділяти з нею емоції.
- розвиток почуття гумору. Гумор має терапевтичний ефект, підтримує та зцілює;

- допоможіть зрозуміти: те, що відчуває дитина, нормально. Уникайте як зайвої драматизації, так і знецінювання пережитого дитиною досвіду;
- своєчасне звернення до психолога, якщо дитина постійно пригнічена чи агресивна, уникає активності, спілкування з однолітками, втратила апетит і нормальний сон.

Працівники закладів освіти – в першу чергу, вчителі, мають бути миротворцями та прихильниками полікультурної освіти, щоб створити середовище, де учні можуть продуктивно навчатися:

- вчителі в зоні бойових дій не просто є постачальниками освітніх послуг. Вони служать порадиниками, посередниками, відволікачами, наставниками, використовують численні творчі практики, щоб залучити учнів до навчання, мотивувати їх і дати відчуття, що вони в безпеці навіть у найекстремальніших обставинах;
- основною стратегією поведінки може бути заохочення учнів у школі, використовуючи різні способи нагородження та похвали та вшанування кращих учнів, наприклад, дружні турнірні ігри між ними;
- щоранку з'являтися в класі в зоні бойових дій є чудовим прикладом мужності, життєстійкості, за допомогою якої вчителі демонструють свою відповідальність перед кожною дитиною та її сім'єю, демонструють їм хоробрість і дають надію;
- потрібно визначити альтернативні маршрути до школи та зі школи, а також шляхи швидкого реагування на небезпеку;
- усі вчителі повинні оволодіти навичками першої психологічної допомоги травмованим війною дітям;
- пошук балансу у задоволенні потреб різних учнів – як спілкуватися з учнями, які пережили травмуючі події і тими, хто за час війни з ними не стикався. Війна показала, що рівень травматизації учнів різний, а отже до них треба шукати різні підходи як у викладанні академічної дисципліни, так і у повсякденному шкільному спілкуванні;
- пошук балансу між «війною» і «миром». Щодня запитувати у дітей як їхні справи, що робили на вихідних, під час війни є потужною соціальною підтримкою, діти відчуватимуть турботу, а отже й захищеність принаймні під час уроків в школі. Під час війни кожна дитина має свою історію, про яку варто говорити, якщо дитина має бажання, а вчитель – сили вислухати;
- потреба в професійних знаннях щодо дитячої травми;
- опрацювання власних травм війни, горювання, переживання втрати, опрацювання вчителями особистого травмуючого досвіду, ефективної комунікації з колегами та підтримки з боку колег, які можуть мати подібний досвід та досвід роботи з травмованими війною дітьми[3, с. 120-126].

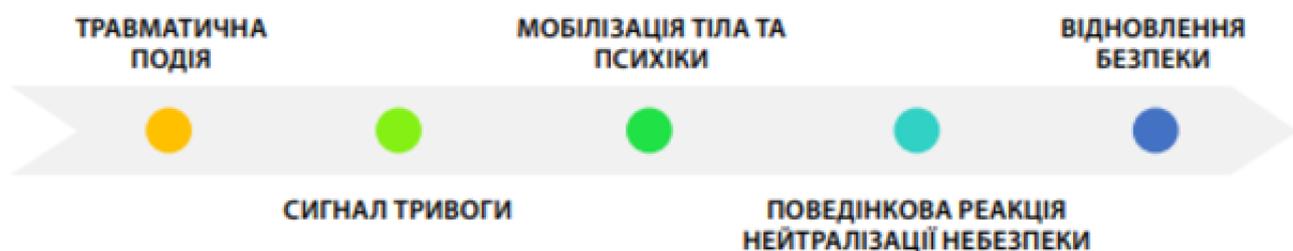
У разі надходження усної або письмової інформації про дитину, яка пережила травмуючу подію, педагогічний працівник здійснює екстрене втручання у ситуацію з метою негайного усунення або мінімізації її наслідків.

За наявності загрози життю чи здоров'ю дитини педагогічний працівник в телефонному режимі повідомляє службу у справах дітей та підрозділ органів внутрішніх справ.

Життєво необхідною для збереження дитячої психіки є перша психологічна допомога в умовах закладу освіти, яка включає наступні аспекти:

- ненав'язливе надання практичної допомоги та підтримки;
- оцінювання потреб і проблем;
- надання допомоги в задоволенні нагальних потреб;
- вміння вислуховувати дітей не примушуючи їх говорити;
- вміння втішити і допомогти дитині заспокоїтися;
- надання допомоги в отриманні інформації, установленні зв'язку з відповідними службами і структурами соціальної підтримки;
- захист від подальшої шкоди[4, с. 14].

Наведемо алгоритм надання психолого-педагогічної допомоги дітям в стані стресу[1, с. 252]:

Отже, під час війни діти потерпають від впливу не тільки великої кількості травмуючих подій, зокрема, від вибухів, руйнувань будівель, артобстрілів, голоду, втрати рідних і друзів, але й зазнають множинних і хронічних психологічних травм, які не тільки можуть накладати відбиток на все подальше життя дитини, але й мати фізичні наслідки у вигляді різноманітних хвороб. Для того, щоб війна не вкрала дитинство у наших дітей, необхідно присвятити їхньому ментальному захисту як найбільше уваги вже зараз.

Список використаних джерел:

1. Замашкіна О.Д. Соціально-психологічна реабілітація осіб, що пережили травмуючі воєнні події // Moderní aspekty vědy: XL. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024. str. 776, с. 244-258

2. Замашкіна О. Самоцінність та здоров'я збереження дитини і сім'ї, травмованих війною. Інноваційна педагогіка. Інноваційна педагогіка. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. 2023. Вип. 69. Т.1. С. 201-207. URL:http://innovpedagogy.od.ua/archives/2024/69/part_1/41.pdf
3. Зливков В., Лукомська С., Євдокимова Н., Ліпінська С. Діти і війна: монографія. Київ. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2023. 221 с. URL: https://opac.kpi.ua/estorage/i/Dity_i_viina_2022_VL_Zlyvkov.pdf
4. Консультування в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій / авт. кол ; заг. ред. В. Г. Панок, І. І. Ткачук. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2019. 144 с.
5. Ментальне здоров'я дітей під час війни: поради батькам і опікунам. URL: https://spilnoteka.org/wp-content/uploads/2023/06/mentalne-zdorovya-ditej-pid-chas-vijny_print.pdf
6. Сєдова Н. Вплив війни на психічне здоров'я: ознаки травматизації психіки дітей та підлітків. Здоров'я і суспільство в умовах війни: Збірник наукових статей. Кропивницький: ЦІРоЛ, 2022. 437 с., С. 18-27.
7. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям :Вибр.тв.в 5т.К.,1978.Т.2.537с.

Діана Романюк

Аспірантка 2 курсу педагогічного факультету
Ізмаїльського державного педагогічного університету

ДОСВІД ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Констатовано важливість залучення молоді до волонтерства. Наведено фрагменти досвіду Словенії й України щодо застосування менторських практик

Трагічні події в Україні, котрі відбулися через російську агресію, на перший план суспільних відносин поставили реалізацію ідеї консолідації задля забезпечення існування України як держави, надання допомоги постраждалим від війни та сприяння боєздатності українського війська; беззаперечною інтерактивною формою у цьому відношенні стало волонтерство.

Україна у світовому рейтингу благодійності WorldGivingIndex у 2023 посіла 2-е місце[11], що свідчить про стрімке зростання рівня взаємодопомоги та соціальної відповідальності за останні два роки (у 2021 і 2022 роках – 20-е місце і 10-е місце відповідно). Опитування, проведене у липні 2022 року програмою «Мріємо та діємо» та присвячене волонтерству серед молоді 16-35 років, свідчить, що 67 % опитуваних регулярно беруть участь у волонтерських ініціативах, а 33 % не волонтерять, натомість роблять фінансові пожертви[7, с. 6]. Отже, молодь активно бере участь у добровольчих ініціативах. Вказане опитування порушує питання перешкод до здійснення волонтерської діяльності та пропозицій щодо їх усунення. Так, молодь виокремлює перешкоди, пов'язані з життєвими обставинами, суб'єктивним сприйняттям (страх, емоційне вигорання), браком інформації про волонтерство, низьким рівнем довіри до волонтерських організацій[7, с. 44]. Серед інформаційних бар'єрів до здійснення волонтерської діяльності опитувані виокремлюють такі, як-от:

- недостатній рівень розуміння волонтерства як явища та його значення для суспільства;
- брак інформації щодо волонтерських можливостей;
- нерозуміння механізмів ефективної організації волонтерської діяльності;
- брак спеціальної освіти, навичок та знань для надання допомоги.

Варто зазначити, що дослідники[3, с. 124], волонтерські організації[5], і власне волонтери[7] одностайні у твердженні, що однією з головних перешкод залучення громадян до волонтерства є недостатнє інформування.

Поширення інформації про сутність волонтерства, його переваги та доступні волонтерські ініціативи наразі здійснюється завдяки діяльності громадської організації (ГО) «Українська волонтерська служба» (УВС). Із самого початку свого існування організація має на меті популяризувати волонтерський рух серед підлітків та молоді, активно залучати їх до волонтерства, розвивати у них якості відповідальних лідерів, готових реалізовувати власні проекти з вирішення проблем локальної спільноти[5]. Саме таким проектом УВС є інформаційна кампанія про волонтерство серед учнів 8-11 класів, «Шкільний урок волонтерства», який упроваджується в українських школах з жовтня 2023 за підтримки Міністерства освіти і науки України, Міністерства молоді та спорту України та міжнародних організацій[5]. Станом на 5 лютого 2024 року такий урок опанували 95 тисяч учнів, у тому числі в онлайн форматі у навчальних закладах прифронтових і тимчасово окупованих міст. «Шкільний урок волонтерства» є 45-хвилинним уроком, під час якого вчитель або запрошений тренер від УВС знайомить учнів із базовими поняттями «волонтерство», «волонтер», видами волонтерської діяльності, обґрунтовує роль просоціальної активності молоді у вирішенні гострих проблем суспільства, її перевагами, надає приклади діяльності відомих волонтерів, а також Інтернет-ресурси для пошуку волонтерських можливостей. Учителя і учнімають обрати певну проблему своєї спільноти і створити власний волонтерський проект задля її вирішення[5].

Як вже зазначалося, брак інформації про волонтерські можливості є одним із інформаційних бар'єрів для залучення до волонтерства[7]. Для усунення цієї проблеми УВС спільно з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) створили ще у березні 2021 р. «Волонтерську Платформу», яка дозволяє волонтерам знаходити доступні просоціальні ініціативи. Після 24-го лютого 2022 р. Платформа сприяла швидкому налагодженню взаємодії волонтерів і тих, хто потребував допомоги, а кількість користувачів збільшилася з того часу втричі. На Платформі першочергові напрями допомоги розподілялися за категоріями (допомога внутрішньо переміщеним особам, пошук продуктів і ліків, транспорту), крім того за увесь час користувачі подали 50 тисяч заявок для надання допомоги[2]. Наразі на сайті «Волонтерської платформи» можна знайти список волонтерських можливостей, який постійно оновлюється. Також на сайті є окремий список організацій, які потребують волонтерів, вказані контакти цих організацій.

Вро згадати й про діяльність благодійних фондів та громадських організацій, які спеціалізуються на наданні конкретної допомоги. Наприклад, БФ ментального здоров'я «UAMENTALHELP» надає безкоштовну психологічну підтримку усім, хто цього потребує. Станом на 26.08.2024 фонд шукає нових волонтерів – спеціалістів із психологічної допомоги, а також постійно проводиться набір волонтерів-юристів, волонтерів-журналістів, дизайнерів, SMM-спеціалістів, копірайтерів, маркетологів для забезпечення діяльності фонд. Більше інформації про БФ «UAMENTALHELP», а також анкети волонтерів можна знайти за посиланням: <https://uamentalhelp.org/partnership/>[1].

Окрему увагу має сенс приділити розвитку менторства у волонтерських спільнотах як ефективному засобу взаємодії молоді задля вирішення проблем, які їх турбують. На даний момент в Україні спостерігається залучення менторів для консультування жінок у відкритті власної справи, психологічної підтримки екс-комбатантів та їхньої адаптації до життя поза війною. Важливим залишається напрямок підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО), зокрема підлітків і дітей. Цікавим є досвід залучення волонтерів до програми «Крилаті» – проекту менторського та психологічного супроводу підлітків з тимчасово окупованих територій, який проводився у жовтні-грудні 2022 року УВС[2]. У проекті взяли участь 18 підлітків та 19 менторів. Окрім надання психологічної підтримки, ментори знайомили підлітків з волонтерством і доступними у їхніх містах волонтерськими ініціативами, які мали б посприяти емоційному відновленню і адаптації до нових умов життя[2]. На терапевтичній функції волонтерства в умовах постійного стресу під час війни наголошують менеджери волонтерських організацій[5;6]. У схожому напрямку функціонує волонтерський проект менторингу від ГО «Східний менті», який зараз впроваджується зусиллями волонтерів-викладачів для підлітків-переселенців та дітей-сиріт[1]. ГО «Східний менті» періодично проводить набір волонтерів для навчання дітей різним шкільним дисциплінам, про що детальніше можна дізнатися на сторінці організації в Instagram (https://www.instagram.com/skhidnyi_menti/)[9].

У цьому аспекті заслуговує на особливу увагу досвід Словенії у наданні допомоги дітям-біженцям, впровадженні державою менторських програм із супроводу волонтерів під час роботи у школі із вразливими групами населення. Ментор тут є координатором волонтерської діяльності учнів, посередником між учнями і отримувачами допомоги, який працює у навчальному закладі і координує роботу залучених волонтерів[6]. Словенський досвід застосування менторської практики задля полегшення та пришвидшення адаптації вразливих осіб у новій соціальній групі на даний момент вже запозичується з жовтня 2023 р. у рамках міжнародного проекту «Турбота про психічне здоров'я та психосоціальна допомога дітям та їх сім'ям» у Херсонській області та Ізмаїльському районі Одеської області зусиллями ГО «Жива-Я», «Slovene Philanthropy», Ізмаїльського державного гуманітарного університету за підтримки міжнародних партнерів. У напрямку розвитку волонтерства проект має на меті сприяти створенню у навчальних закладах інституту волонтерського менторства[10]. Оскільки в Україні на державному рівні наразі діє програма лише з інформування школярів щодо волонтерства («Шкільний урок волонтерства»), просоціальна діяльність учнів не є системною і відбувається у межах особистих ініціатив шкіл, учнів, учителів. Отже, волонтерство має впроваджуватися більш системно в закладах освіти України для формування в учнів готовності до волонтерської діяльності з метою подальшої відбудови нашої країни.

Питання промоції волонтерського руху серед студентства також потребує вирішення на загальнодержавному рівні.

Незважаючи на те, що молодь є достатньо залученою до просоціальної активності, відсутність спеціальної підготовки для здійснення волонтерської діяльності є перешкодою для залучення ще більшої кількості волонтерів[7, с. 44]. Як зазначають науковці (А. Двігун, В. Потапенко), на відміну від волонтерства 2015-2016 рр., наразі діяльність добровольчих організацій характеризується спеціалізацією на конкретному напрямку надання допомоги (підтримка військових, поранених і постраждалих, ВПО)[8, с. 4]. У цьому контексті суспільство визначає професійну підготовку майбутніх волонтерів як один із пріоритетів розвитку цього соціального руху.

На думку П. Горінова, Т. Лях[3, с. 67; 4, с. 28], залучення до добровольчої діяльності студентів є взаємовигідним процесом як для отримувача допомоги, так і для самого студента, оскільки досвід волонтерства, окрім вдосконалення навичок соціальної взаємодії у студента, позитивно впливає на розвиток його професійних компетентностей[3, с. 59]. На думку Т. Лях, «перевагою студентів-волонтерів над іншими групами є їх особиста зацікавленість у набутті нових знань, умінь, навичок, необхідних у майбутній професійній діяльності, бажання виконати роботу на найвищому рівні»[4, с. 28].

Для ефективного використання потенціалу здобувачів вищої освіти доцільно організовувати їхню просоціальну діяльність з ухилом на професійну спеціалізацію. У роботах науковців знаходимо конструктивні засоби реалізації цього напрямку. А саме:

- організація роботи шкіл з підготовки волонтерів на основі закладів вищої освіти[3, с. 163];
- розробка освітньо-професійних програм з волонтерської діяльності у межах різних спеціальностей, за яких здійснюється підготовка, зокрема майбутніх педагогів;
- реалізація проєкту відкриття окремих структурних підрозділів на базі одного закладу вищої освіти, як-от «Академія волонтерства»[3, с. 164].

На нашу думку, на основі вказаних практик важливо організовувати роботу волонтерського сектору на кожному структурному підрозділі закладів вищої освіти, введення додаткових навчальних дисциплін з волонтерської діяльності в університетах усіх напрямів підготовки фахівців. Доцільно розвивати не лише базові компетентності волонтера (психолого-педагогічну, соціальну, комунікаційну, соціокультурну, лідерську)[3, с. 164], а й навчити його використовувати набуті професійні навички у волонтерській діяльності. Наприклад, у межах закладу вищої освіти забезпечити студентам доступ до інформації про можливості волонтерів-перекладачів, волонтерів-журналістів, волонтерів-юристів, волонтерів-вчителів, волонтерів-психосоціальних помічників, укласти партнерські угоди з волонтерськими організаціями з метою проходження здобувачами виробничої практики на їх базі.

Отже, незважаючи на високий рівень залучення молоді до волонтерської діяльності в Україні в умовах російсько-української війни, сама молодь констатує наявність перешкод до здійснення волонтерської діяльності (до прикладу йдеться про бар'єри довіри, суб'єктивні і об'єктивні причини, інформаційні перешкоди). Наразі в Україні на державному рівні впроваджуються проекти з інформування школярів щодо сутності явища волонтерства, волонтерських можливостей. Функціонують проекти менторського психологічного супроводу підлітків-переселенців, з підготовки менторів-координаторів волонтерської роботи у закладах освіти. Здобувачі вищої освіти хоча і беруть участь у волонтерському русі, питання спеціальної підготовки волонтерів, зокрема, через ресурси вищої педагогічної школи, на часі.

Список використаних джерел:

1. Благодійний Фонд ментального здоров'я «UAMENTALHELP. URL:<https://uamentalhelp.org/partnership/>
2. Волонтерська Платформа. URL:<https://platforma.volunteer.country/events>
3. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія / Павло Горінов, Ростислав Драпушко. Київ: Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с.
4. Менеджмент волонтерських груп від А до Я: навч.-метод. посібник/ За ред. Т.Л. Лях. Київ: Версо-04, 2012. 288 с.
5. Методика проведення «Шкільного уроку волонтерства». URL:https://www.youtube.com/live/_e15-JDJS0?si=R88m_cDWxOYtBF0d
6. Мікуш Кос А. Участь дітей і підлітків у волонтерській роботі у рамках шкіл і громадських організацій. Любляна. Slovenskafilantropia. 2023.
7. Молодіжне волонтерство в Україні: результати дослідження. URL:https://mriemotadiemorazom.org/s/Youth-Volunteering-in-Ukraine_ukr.pdf
8. Потапенко В., Двігун А. Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів: центр внутрішньополітичних досліджень НІСД. URL:<https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/analizukrayinskoho-volonterstva-na-osnovi-metodolohiyi-novykh-sotsialnykh>
9. «Східний Менті». URL:https://www.instagram.com/skhidnyi_menti/
10. Турбота про психічне здоров'я та психосоціальна допомога дітям та їх сім'ям URL:<http://izmailvechernii.com.ua/izmail/197387-turbota-pro-psikhichne-zdorov-ya-ta-psikhosotsialna-dopomoga-dityam-ta-jikh-sim-yam>
11. CAF WorldGivingIndex. URL:<https://www.cafonline.org/about-us/research/caf-world-giving-index> Katja Cibej Fras, міжнародна тренерка з соціальної роботи, Словенія

KATJA CIBEJ FRAS

міжнародна тренерка з соціальної роботи,
Словенія

ВОЛОНТЕРСЬКА ДОПОМОГА ДІТЯМ ВПО

Внутрішньо переміщені діти та їхні родини належать до найбільш вразливих груп населення. Вони були змушені покинути свої домівки через збройний конфлікт і насильство, але залишаються в країні свого походження і часто зазнають жахів війни та інших форм насильства, що спричиняє емоційні страждання та душевні рани.

Діти та сім'ї ВПО стикаються з тими ж проблемами та труднощами, що й інші діти, які постраждали від війни в Україні, але наражаються на додаткові виклики та перешкоди. Травма переміщення, включаючи втрату роботи, школи та громади, може спричинити сильний психологічний біль та виснаження. Часто доводилося залишати членів родини, що викликає почуття занепокоєння та провини.

Переміщення часто перериває навчання дітей. Багато дітей ВПО мають обмежений доступ до шкіл та освітніх ресурсів, вони втратили однолітків і вчителів у звичному середовищі.

Діти, які повертаються після вимушеного від'їзду, часто стикаються зі стигмою та дискримінацією. Особливо це стосується дітей, які шукали притулку за кордоном. «Там вам було добре, ви були в безпеці, нам довелося жити і страждати в умовах війни»

У цій ситуації вкрай важливо, щоб діти ВПО були добре прийняті та адаптовані в приймаючих громадах і школах. Неприйняття у власній країні болить більше, ніж у чужій країні. Сприяння та розвиток сприйняття та включення в приймаюче суспільство може принести велику користь для обох сторін.

Школа відіграє центральну роль у забезпеченні благополуччя дітей у приймаючій громаді. Вона дає відчуття рутини та нормальності, що має вирішальне значення для психологічного благополуччя дітей-переселенців. Вона може запропонувати безпечне середовище та зменшити ризики експлуатації та зловживання. Вона може бути притулком, відчуттям нормальності в часто сумній ситуації вдома. Освіта дає дітям навички та знання, необхідні для майбутньої роботи та самозабезпечення. Відвідування школи допомагає дітям ВПО та їхнім родинам інтегруватися в нові спільноти та створювати соціальні мережі.

Додаткові ресурси можна створювати та заохочувати до їх створення, щоб допомогти цим дітям та їхнім родинам у новому життєвому середовищі, спільнотах, дитячих садках та школах. Тут я хочу підкреслити ту величезну роль, яку може відіграти організована волонтерська робота в рамках шкіл та громадських організацій у розвитку та активізації додаткової допомоги та підтримки.

Словенія прийняла багато біженців із сусідніх регіонів колишньої спільної країни Югославії під час війни 90-х років. За цей час було розроблено та впроваджено багато моделей організованої волонтерської роботи, які виявилися важливими для забезпечення та розвитку людських ресурсів. Нижче наведено кілька прикладів переваг добровільної допомоги дітям:

Психосоціальні проблеми дітей-біженців	Допомога волонтерів
Втрата дому та соціального середовища	Створення нового соціального середовища та пошук нових друзів
Негативний досвід у спілкуванні з людьми, розчарування, душевна травма	Волонтери приймаючої країни діють як міст для дітей-біженців між спільнотою біженців і населенням приймаючої країни; виявляють доброту, дають зрозуміти, що «є ще хороші люди»
Соціальне відчуження, живуть у ситуації гетто з іншими ВПО в приймаючому суспільстві	Спілкування, доступ до нормального життя
Відключення, ксенофобія, відчуття небажаності	Повідомлення: "Нам не байдуже, що з вами відбувається, ми хочемо вам допомогти"
Скорочення звичної діяльності дитини	Організації гор, спортивних заходів, екскурсій для дітей
Незнання мови громади перебування та пов'язані з цим труднощі	Допомога в оволодінні мови громади
Труднощі в навчанні	Допомога в навчанні
Труднощі з інтеграцією в нове середовище через культурне життя приймаючої громади	Діти вивчають за допомогою волонтерів особливості приймаючої громади, етнічні традиції необхідні для кращої адаптації та інтеграції
Загальна низька якість життя і зниження активності	Наповнення життя змістом, забезпечення кращої якості життя
Серйозне психічне порушення через травматичний досвід і втрату	Волонтери допомагають у психосоціальній реабілітації дітей

Багато дітей-біженців, яким допомагали волонтери, згодом самі ставали волонтерами.

Євгенія Мотинга, Сніжана Заярченко,

тренерки ГО «Жива-Я», Ізмаїл

ТРУДНОЦІ В НАВЧАННІ І ШКІЛЬНА НЕУСПІШНІСТЬ

Причини шкільної неспішності

Наводимо головні причини труднощів у школі чи шкільній неспішності. Необхідно відразу сказати, що здебільшого ці причини взаємопов'язані одна з одною.

Найчастіші причини труднощів у навчанні та шкільній неспішності

Особисті якості дитини

- Низькі інтелектуальні здібності для навчання у школі
- Відставання у психічному розвитку
- Специфічні порушення навчання
- Гіперкінетичний синдром
- Мовні проблеми
- Хвороба та інвалідність (особливо хвороби, які зачіпають мозок, ушкодження мозку)
- Порушення органів чуття (зір, слух)
- Низький рівень енергійності
- Емоційні проблеми
- Психосоціальні порушення
- Відсутність мотивації /незацікавленість у навчанні.

Сімейні фактори

- Сім'ї із соціокультурних середовищ, у яких не стимулюють навчання;
- Сімейні цінності та орієнтація, які не стимулюють освіту та навчання;
- Сім'я, яка не мотивує дитину до навчання;
- Сім'я, яка навантажує дитину різними обов'язками або погано до неї ставиться (високе робоче навантаження, батьки залишають дитину без уваги, страждання дитини);
- Сім'я, в якій стосунки між людьми дуже некомфортні, що емоційно обтяжує та впливає на дитину;
- Сім'я з важкою життєвою ситуацією, в якій батькам не вистачає енергії, щоб підтримати дитину;
- Сім'я, яка перебуває у важких соціальних умовах, з поганими квартирними умовами для навчання дитини, поганим харчуванням дитини;
- Низький освітній рівень батьків;

- Низька здатність або нездатність батьків допомогти дитині у приготуванні домашніх завдань;
- Сім'я, в якій немає можливості допомогти дитині при виникненні труднощів у навчанні;
- Непідготовленість батьків у тому, щоб допомогти дитині вирішити шкільну проблему.

Шкільні фактори

- Погана підготовленість викладача;
- Погана організація роботи школи;
- Некомфортний, або низький рівень стимуляції клімат у школі та класі;
- Непривабливі та не мотивуючі методи педагогічної роботи;
- Погані екологічні умови, у яких функціонує школа;
- Велика віддаленість місця проживання дитини від школи.

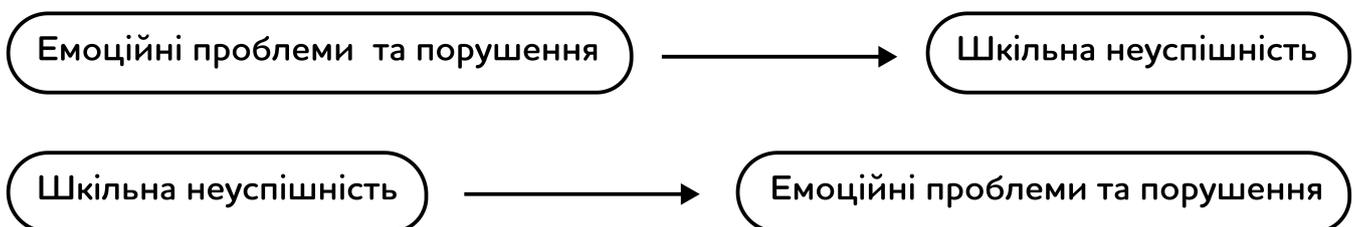
На шкільну неуспішність дитини найчастіше впливає низка обставин. Якщо у дитини присутній лише один ускладнюючий фактор, у нього часто, з трохи більшими зусиллями та допомогою батьків та школи, все ж таки, виходить відповідати вимогам школи. Як тільки об'єднуються два або більше факторів, ймовірність того, що дитина не встигатиме в школі, стає вищою.

Емоційні процеси та неуспішність у школі

Про зв'язки між емоційними станами та процесами та шкільною неуспішністю можемо розмірковувати у двох напрямках:

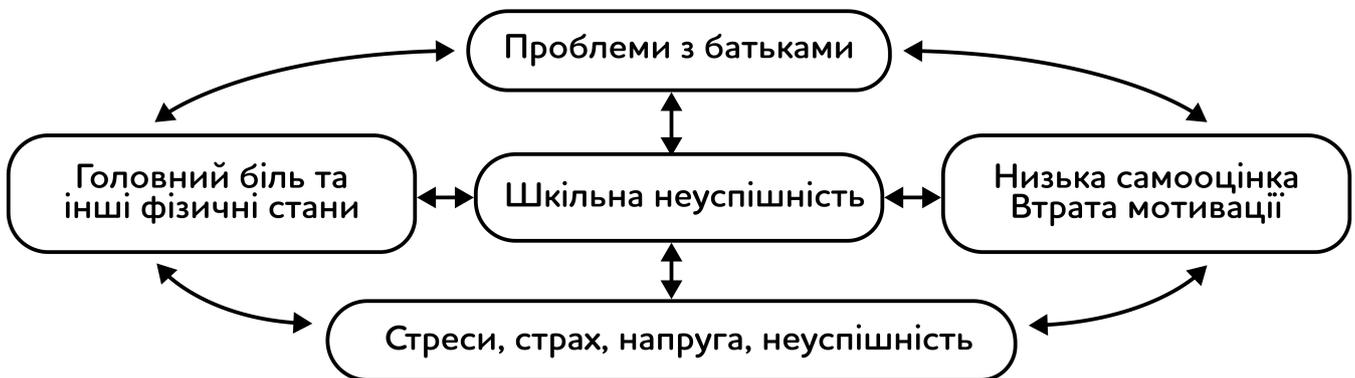
1. Як і якою мірою, емоційні чинники впливають на неуспішність?
2. Які емоційні наслідки шкільної неуспішності?

Причинні зв'язки між емоційними процесами та шкільною неуспішністю

І все ж таки таке одностороннє міркування недостатньо. Ми краще зрозуміємо проблему шкільної неуспішності, якщо зв'яжемо емоційні, психосоціальні, зовнішні процеси та неуспішність, і коло факторів і процесів, що впливають один на одного.

Взаємний вплив емоційних, психосоціальних та зовнішніх процесів та шкільної неуспішності

Труднощі у навчанні, які впливають через дитячі емоційні проблеми

Емоційний стан впливає на можливість та ефективність навчання, впливає і на рівень при відповідях на запитання та тести. Емоційні проблеми у більшості дітей зменшують корисність і продуктивність навчання. У той же час ці проблеми можуть викликати страхи та блокування, через які дитина не може висловити засвоєні на уроці знання.

Емоційні проблеми у дітей можуть бути різного походження. Наприклад, це можуть бути порушені сімейні стосунки, фізична чи душевна хвороба батьків, алкоголізм батьків, особисті порушення у батьків, хвороба дитини, некомфортні умови життя, психічні травми, втрата близьких людей або інші неприємні психосоціальні обставини.

Рівень та природу емоційного пригнічення зумовлюють і характеристики дитячої відкритості. Відомо, що однакові травматичні події чи втрати, однакові тривалі неприємні обставини на різних дітей впливають по-різному. Із щоденних спостережень ми знаємо, що деякі діти особливо чутливі і вразливі, інші дивно стійкі до різного роду впливів. Нездатні до опору і вразливі діти переживають звичайні життєві негаразди як важкі емоційні навантаження, їх реакція на стресові події набагато інтенсивніша і триваліша. Ми знаємо, що існують і психічно стійкі діти, дивлячись на яких ми завжди ставимо собі питання, як їм вдається залишатися психічно здоровими при всіх негараздах і травмах, яких вони зазнали, і успішно справлятися зі шкільними завданнями.

Емоційна пригніченість залежить від низки неприємних чинників. Чим їх більше, тим вища небезпека. Тому так важливо, щоб дитину з емоційними труднощами (наприклад, через сімейну ситуацію, через те, що їй довелося стати біженцем або через власну хворобу) не травмувала ще й шкільна неуспішність.

Обставини, які порушують внутрішню соціальну та емоційну рівновагу дитини, знижують можливості для навчання. Дослідження показали, що шкільна неуспішність дітей, чії батьки розлучилися, у період року після розлучення, невисока.

Ознаки емоційних порушень у дітей численні та різноманітні. Емоційна пригніченість може виявитися, передусім, як туга, побоювання, страх, які обмежують ентузіазм, політ думки дитини, її мотивацію і діяльність. Туга і страх можуть стати тривалими супутниками життя дитини і особливо проявлятися у стресових ситуаціях, наприклад, коли в школі потрібно показати знання предмета, самоствердитись, боротися за себе.

У багатьох дітей з низькою шкільною успішністю є ряд депресивних симптомів. Депресивна дитина виглядає втомленою, безвільною, песимістичною, у неї відсутні інтереси, життєва енергія для отримання знань.

Її уявлення про світ пронизане жалістю. Дитина не бачить можливостей виходу зі своєї ситуації, не може знайти вирішення своїх проблем. Має мало задовольень. Дитина припиняє займатися всім тим, чим вона займалася у вільний час, їй не до ігор з друзями, ні до дружби, ні до походів.

Іноді «погані» учні є обдарованими дітьми, які з'ясували, що краще не показувати своїх здібностей. Коли ти залишаєшся позаду, ти захищений від заздрості з боку однолітків і краще прийнятий у суспільстві.

Емоційні порушення можуть відбиватися як в психосоматичних, так і в психофізіологічних проблемах, таких як порушення сну, біль, відчуття втоми, зниження фізичної активності та інші зовнішні прояви, які додатково знижують можливість для успішної роботи.

У деяких дітей емоційні порушення виражаються у неадекватній поведінці та у серйозних порушеннях поведінки. Досвідом дитини в цій ситуації є те, що світ щодо неї налаштований вороже. У відносинах з оточуючими дитина вибрала стратегію помсти за неправду і при цьому вибирає неприйнятні суспільством форми поведінки, починаючи від брехні, крадіжки та закінчуючи деструктивністю та агресією. Це призводить до нових конфліктів, які ще більше зменшують бажання дитини до сприяння та виконання позитивних очікувань оточуючих.

Шкільна неуспішність може супроводжувати кризу пубертатного та старшого підліткового періоду. Може виникнути як форма опору проти авторитету батьків, їхні вимогам та цінностям.

Емоційні порушення рідко є єдиною причиною тривалої шкільної неуспішності. Але вони значно обтяжують решту причин.

Певна кількість напруги та нервозності перед виступом на публіку та демонстрацію своїх знань мобілізують учня на успіх. Завелика кількість страху діє на будь-яку дитину дуже деструктивно, найчастіше дитина ціпеніє, іноді настільки, що замовкає або абстрактно дезорганізується так, що зовсім губиться.

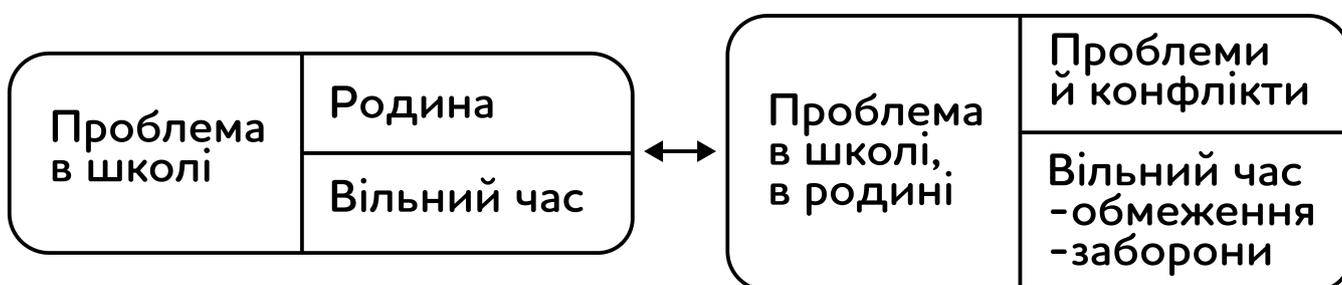
Іноді зустрічаємо і зворотну ситуацію. Дитина намагається свій небагатий досвід минулого, свої некомфортні сімейні стосунки, свою хворобу, компенсувати шкільною успішністю. Зважаючи на ці приклади, ми можемо сказати, що події, які впливають на дитину емоційно, позитивно впливають на її мотивацію до навчання.

Емоційні наслідки шкільної неспішності

Шкільна неспішність багатосторонньо впливає на дитину. Школа є першим робочим місцем, на якому успішність завжди ясно показана оцінками. Школа є місцем з яскраво вираженою природою змагань. Дитина добре знає, яке у нього місце у цьому змаганні. Невдачі дитина завжди бачить і картає себе за них. Все це погіршує уявлення дитини про себе.

Неуспішність дитини виражається й у відносинах із важливими йому людьми, тобто із батьками. Відносини з батьками через шкільну неспішність, як правило, погіршуються. Шкільна неспішність переноситься у сім'ю, впливає на вільний час дитини, батьки обмежують їх у прогулянках, іграх, спілкуванні з друзями.

ВПЛИВ ПРОБЛЕМ У ШКОЛІ НА ВІДНОСИНИ ДИТИНИ В РОДИНІ І НА ВІЛЬНИЙ ЧАС

Окремою проблемою неуспішного учня початкових класів є те, що він неспроможний поміняти робоче місце й шукати інше робоче місце, яке відповідало його здібностям, можливостям та інтересам. В яку б іншу початкову школу він би не перейшов, він стикнеться з однаковою програмою.

Перспектива учня, який не встигає в школі, найчастіше безнадійна. Вісім чи дев'ять років щодня він приходитиме на своє робоче місце, на якому буде все менш успішним.

Зрозуміло, що через подібну безвихідь багато дітей втрачають надію, повністю втрачають мотивацію для роботи в школі, у них починаються емоційні проблеми, поведінка їх змінюється на гірше або вони стають індиферентними та апатичними. Дорослі рідко розглядають становище неуспішного учня з такої точки зору.

У наш час через шкільну неуспішність дитина переживає особливий тиск, тому що навчання в школі має вирішальне значення для подальшого життя дитини, можливостей подальшого навчання та влаштування на роботу. Природньо, що через це і заради важливості, яку приписують оцінкам батьки, школа, друзі, шкільна неуспішність викликає у дитини емоційні проблеми.

Відомо, що шкільна неуспішність є гарним захисним чинником для дітей, розвиток яких поставлено під загрозу. Це діти з неблагополучних сімей, які пережили багато негараздів. Тому для дитини, чий розвиток поставлено під загрозу, шкільна успішність набуває дуже великого значення, тому і вчителі та школа повинні докласти максимум зусиль, щоб запобігти неуспішності цих дітей.

У сучасних суспільних умовах шкільна неуспішність завдає дитині стільки проблем, так на неї тисне і настільки погіршує якість її життя, що дорослі, які відповідають за дитину, повинні запобігати неуспішності. Деякі діти, незважаючи на зусилля батьків та школи не зможуть добре навчатися, постійно отримуватимуть погані оцінки, залишатимуться на другий рік, можуть навіть покинути школу, не здобувши основної загальної освіти. Для таких дітей потрібно мобілізувати додаткові джерела допомоги та уможливити їх успіх у областях, не пов'язаних зі шкільною програмою. Про збереження психосоціального добробуту та якості життя дитини, яка має невисокі здібності для навчання в школі, повинні подбати дорослі, які відповідають за дитину, наскільки це можливо, вони повинні захистити її від шкідливих психосоціальних наслідків шкільної неуспішності.

ДІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ ТРУДНОЦЬМИ В НАВЧАННІ

Марко ходить до другого класу. У нього проблеми з читанням та письмом. Він погано читає, пише неохоче, повільно та негарно. Ніколи не може правильно переписати з дошки чи швидко написати диктант. Плує літери n-m, a-o, b-d. Пропускає літери. Сам не може прочитати те, що написав. Забуває шкільні предмети. Не пам'ятає, що задано додому. Зошити веде неакуратно. Не може самостійно зробити вдома уроки, йому завжди допомагає мама, інакше він може провести над книгою годину-дві, але так нічого й не зробити. У школі отримує погані оцінки. Вчителька каже, що він міг би вчитися краще, якби трохи постарався. Він має чітко виражені «погані» і «хороші» дні. У погані дні навчання ніяк не дається. Спочатку він із задоволенням ходив до школи, а тепер ходить неохоче. Останнім часом каже, що захворів, тим самим намагаючись залишитися вдома.

Що таке специфічні проблеми у навчанні?

Вони виражаються у вигляді уповільненого розвитку певних функцій, які є основними для успішного навчання у школі, а також у яскраво виражених проблемах уваги, пам'яті, мислення, координації, комунікації, читання, письма, правопису, підрахунку. Дефіцити та труднощі у своїй основі біологічно обумовлені особливостями розвитку та функціонування мозку. На них впливають і зовнішні чинники, такі як неадекватні педагогічні методи.

Діти зі специфічними труднощами у навчанні мають проблеми в окремих галузях або предметах, якими найчастіше є:

- письмо
- читання
- мова
- рідна мова, а пізніше і іноземні мови
- підрахунок
- малювання
- предмети, що вимагають роботи руками
- фізичне виховання.

Найчастіші порушення у навчанні в дітей із специфічними труднощами:

- порушення під час читання та письма,
- погана та короткочасна концентрація,
- під час навчання велику роль починають грати погані та добрі дні.

Для багатьох дітей також характерні:

- погана організація мислення,
- погана пам'ять і велика забудькуватість,
- проблеми з уявою, уявленням чогось,
- швидка і занадто сильна втома,
- слабо розвинена моторика, незграбність рухів.

Багато дітей із специфічними труднощами у навчанні є також неспокійними чи гіперактивними.

Через труднощі в навчанні письму та читанню, слабку і короткочасну концентрацію, забудькуватість, слабо розвинену уяву, діти зі специфічними труднощами в навчанні, незважаючи на нормальний рівень інтелекту або навіть певні досягнення в деяких галузях, які потребують інтелектуальної роботи, можуть бути поганими. Багато таких дітей навчаються непогано, але рівень їх успішності все одно нижчий від очікуваного.

- він погано читає,
- дуже погано пише, пише некрасиво, пропускає літери, повільно переписує з дошки,
- у нього тверда, не робоча рука,
- стежить за учителем тільки на перших уроках, потім втрачає концентрацію,
- під час виконання домашніх завдань зібраним залишається лише протягом двадцяти хвилин,
- у якісь дні навчання дається йому легко, в інші навпаки немає жодних результатів,
- швидко втомлюється,

- йому все швидко набридає,
- зошити неакуратні, забруднені,
- забуває вдома шкільні речі, забуває, що задано додому,
- пише в зошитах криво,
- не орієнтується у просторі,
- дуже неефективно навчається у групах подовженого дня, і взагалі у післяобідній час,
- міг би вчитися краще, якби постарався,
- з деяких предметів досить успішний, інші йому не даються,
- ходить до школи з-під палиці,
- несамотійний у роботі,
- жодну справу не може довести до кінця,
- незграбний під час уроків фізкультури,
- неспокійний, постійно крутиться, заважає роботі в класі та самому собі,
- перебуваючи віч-на-віч з учителем, поводить себе добре, як тільки потрапляє до групи, починаються проблеми,
- особливо важко працювати з такою дитиною, якщо в групі є ще хлопці з такими ж проблемами.

Кількість дітей із специфічними проблемами у навчанні

Близько 3% дітей шкільного віку із нормальним рівнем розвитку інтелекту мають специфічні проблеми у навчанні. Неясково виражені специфічні проблеми у навчанні спостерігаються у 7-10% школярів.

Які проблеми виникають у дитини в школі?

Для дітей зі специфічними труднощами у навчанні характерна невідповідність між їхніми інтелектуальними здібностями, вираженими високим коефіцієнтом рівня інтелекту, та успішністю у школі. Так само існують відмінності у видах інтелектуальних здібностей. Профіль функціонування їхнього інтелекту досить негармонійний. Наведені приклади можуть бути виражені з різним ступенем інтенсивності. Так, специфічні труднощі можуть бути виражені так сильно, що заважатимуть навчанню у школі. І навпаки, вони можуть не викликати серйозних проблем, дитина може компенсувати їх за допомогою інших стратегій, тому іноді їх складно ідентифікувати.

У багатьох дітей у процесі навчання відбуваються підйоми та спади. У них бувають хороші дні, коли вони досить акуратно і розбірливо пишуть, самотійно виконують завдання, досить швидко вивчають те, що треба, після чого йдуть погані дні, коли робота не дає результатів, почерк погіршується, погіршуються оцінки. Якщо дитина до того ж неспокійна, у погані дні її активність посилюється.

Деякі діти із специфічними проблемами у навчанні «метеозалежні»: погані дні для них наступають зі зміною погоди або з настанням важких атмосферних днів. Погані дні можуть настати і внаслідок емоційного тиску, який відчуває дитина, через збільшення вимог, надто великого тиску ззовні. Тому багато дітей перестають докладати зусиль до навчання з появою перших розбіжностей у сім'ї, наприкінці навчального року, зі збільшенням вимог у школі.

Часто батьки та вчителі несправедливі стосовно дитини зі специфічними труднощами. Вони вважають, що він міг би краще вчитися, якби захотів. Дитина справляє враження досить тямущого, і деякі складні предмети (наприклад, математика), не становлять йому проблеми. У деякі дні він легко пише, вирішує завдання. Все це доводить те, що якби він постарався, він міг би добре вчитися. Не є рідкістю і слова батьків: «Ми б не лаялися, якби бачили, що навчання йому не дається, але ж бачимо, що він не дурний...».

Причини виникнення специфічних труднощів у навчанні

Батьки багатьох дітей зі специфічними труднощами у навчанні (близько 40%) у дитинстві мали такі самі проблеми. Це означає, що велику роль відіграє спадковість.

У деяких дітей має місце негармонійне та часткове уповільнення розвитку деяких функцій і здібностей, причини яких нам не відомі. Здебільшого, такі діти відстають у навчанні письма та читання.

Специфічні труднощі у навчанні часто поєднуються з гіперкінетичною поведінкою. При цьому, причини виникнення обох порушень можуть збігатися. Погіршенню становища сприяє низка чинників: метеорологічні умови, втома, хвороба, емоційні проблеми та інше.

Як відбувається подальший розвиток дитини

Більшість дітей у міру дорослішання долають специфічні труднощі у навчанні. На початок перехідного віку проблеми зникають, а в багатьох більш-менш зменшуються. Але у досить великого відсотка людей проблеми із читанням, написанням та рахунком залишаються аж до зрілого віку. Але оскільки вони більше не навчаються у школі, це їм не заважає. Тому природний розвиток протікає здебільшого без ускладнень.

Тим не менш, дитина з труднощами в навчанні через погану успішність, через зауваження та покарання отримує постійний негативний досвід. Як результат слабкої успішності в школі, тиску та покарання у зв'язку з навчанням, у деяких дітей можуть виникнути такі проблеми:

- відторгнення до школи поряд із втратою бажання вчитися,
- страх перед школою, відторгнення до школи поряд із бажанням не ходити туди,
- усвідомлення власної нездатності та невміння,
- почуття невпевненості та страх завдань,
- інші труднощі, що виникають з емоційних проблем,
- привернення уваги до себе небажаною поведінкою.

Тому багато дітей, які у перші роки навчання у школі переросли чи компенсували дефіцити, які заважали їм навчатися, залишилися слабкими учнями. Але тепер уже не через специфічні труднощі, а через відторгнення до школи, недостатньо високої самооцінки та слабкої мотивації.

Шлях розвитку дитини зі специфічними проблемами багато в чому залежить від оточення, від того, як дорослі та діти поведуться щодо нього, наскільки допомагають йому подолати свої проблеми розвитку.

Декілька порад батькам

У багатьох дітей синдром гіперкінетичності та труднощі у навчанні спостерігаються одночасно і мають місце порушення уваги.

Перший крок до співпраці з батьками – це пояснення:

- Багато дітей зазнають труднощів у школі. У вашої дитини специфічні проблеми у навчанні. Ці проблеми значно зменшуються чи зникають із розвитком. Якщо з дитиною правильно поводитися, вона швидше і легше позбутися своїх проблем.
- Дитина погано пише, погано читає, розсіяна, забудькувата, поверхнева, неохайна, надто активна не тому, що вона недбайлива, лінива, погана, а через специфічні особливості функціонування мозку.
- Ваша дитина не хвора і не бідна. Він нормальний, але з дефіцитом деяких здібностей, необхідних для навчання в школі, тому він важче за інших дітей пристосовується до вимог школи. Такі ж проблеми, які є у вашої дитини, мають 10% учнів початкової школи з нормальним інтелектуальним розвитком. Багато великих людей, які зробили дуже багато всього для людства, такі як Енштейн, Едісон, мали аналогічні проблеми, коли навчалися у школі. Скажіть це своїй дитині, коли вона втрачатиме бажання вчитися.

- Згадайте, можливо, у вас теж були аналогічні проблеми у шкільному віці. Якщо так, спробуйте згадати, що ви відчували, як переживали через це. Це допоможе вам зрозуміти свою власну дитину. Поговоріть із ним про це.
- Дитину зі специфічними труднощами у навчанні сильніше за інших бентежать неуспіхи у навчанні, незрозуміння та неправильне поводження з боку батьків та вчителів.
- Беріть до уваги погані та добрі дні дитини. Його здібності вчитися і пристосовуватися можуть змінюватися залежно від цих днів. У добрі дні від нього можна вимагати більше, погані дні вимагайте менше. Попросіть вчителя, щоб він викликав дитину до дошки у добрі дні.
- Не висловлюйте своє невдоволення і не дорікайте дитині за будь-який промах. Подумайте, які речі насправді важливі, а які ні, і вказуйте йому лише на помилки, які мають значення. Не зупиняйтесь на незначному.
- Якщо дитина зі специфічними труднощами у навчанні не може самостійно розподілити час, навчайте його, щоб вона починала самостійно розподіляти свій час та енергію протягом невеликих проміжків часу.
- Батьки повинні більше допомагати дитині зі специфічними проблемами у навчанні, ніж тій, яка цих проблем не має. Проаналізуйте, які речі дитина сама не в змозі зробити, в яких справах їй потрібна ваша допомога. Не кажіть їй: «Ти легко впораєшся з цим, якщо постараєшся», якщо самі в цьому не впевнені. Якщо у неї не виходить, скажіть: «Давай разом це зробимо, так буде легше». Але не робіть всю роботу за дитину, допомагайте лише там, де це потрібно. Якщо вона не хоче, щоб ви допомагали їй, або ваша допомога їй не потрібна, не варто пропонувати їй. У жодному разі не розвійте у дитини почуття залежності та несамостійності у навчанні. Іноді дитині вже допомагає одна ваша присутність у той час, коли вона робить уроки. Якщо ви бачите, що вона справляється сама, залиште її. Не забудьте похвалити її за самостійну та добре виконану роботу.
- У будь-якої дитини зі специфічними проблемами у навчанні є області чи предмети, де вона проявляє себе дуже добре. Стимулюйте її на роботу в цій галузі, навіть якщо вам вона здається неважливою. Підкреслюйте успіх дитини в цій сфері, говоріть їй про те, що вас тішать її результати. Тут важливо, щоб ви не просто хвалили дитину за добре виконане завдання, тоді як насправді це не так, а щоб дитина виконувала її справді добре.
- Нехай дитина змагається із самим собою, а не з іншими. Вказуйте на її успіхи. Повторюйте, що вона став краще читати. Нагадуйте їй про труднощі, які вона мала раніше.

- Не вимагайте від дитини, щоб вона гарно писала. Не вимагайте від неї кілька разів переписувати завдання, поки вони не будуть написані красиво. Не кажіть їй про те, що важливо мати гарний наголос. Якщо у неї серйозні проблеми з почерком, скажіть, що коли вона виросте, то зможе писати на комп'ютері.
- Якщо у дитини проблеми з читанням, читайте йому вголос. Дитина, яка погано читає, читає неохоче. Читайте йому книги, що його цікавлять, які йому подобаються. Читаючи ви збагатите його словниковий запас, розширите знання. Читанням вголос ви можете досягти того, що незважаючи на погані навички читання, дитина захоче читати сама і зрозуміє, що для цього варто попрацювати. Тому ще раз читайте йому багато. Ви побачите, як і самі зацікавитесь тим, що читаєте.
- Не змушуйте дитину швидко писати чи читати. Залишіть її, нехай вона це робить у своєму власному ритмі.
- Дитина може ефективно працювати дуже нетривалий час, у середньому близько двадцяти хвилин. Після цього дайте можливість перепочити, можливість розслабитися, повеселитися. Дуже важливо змінювати види діяльності - навчання, письмо, малювання, гра, розслаблення. Різноманітність у навчанні добре допомагає проти нудьги та втоми.
- Дитина зі специфічними труднощами у навчанні часто розпорошена. Не лайте її, якщо вона щось забуде. Разом з нею пошукайте засоби, які допоможуть їй краще запам'ятовувати.
- Якщо дитина надактивна, їй необхідно багато руху, простору. Подбайте про те, щоб протягом дня вона мала можливість багато рухатися.
- Для багатьох дітей із такими проблемами регулярний навчальний день – складне завдання. У групі продовженого дня або під час інших позакласних заходів вона відмовляється від будь-яких видів діяльності чи створює проблеми своєю недисциплінованістю. Якщо це можливо, постарайтеся, щоб дитина в обідній час була під наглядом, забезпечте їй допомогу у виконанні домашніх завдань вдома.
- Якщо під час надання дитині допомоги ви самі стаєте нервовими та дратівливими, пошукайте більш терплячу людину. Через нетерпимість того, хто допомагає у навчанні та через тиск дитина губиться, і ефективність її роботи знижується.
- Зверніть особливу увагу на те, за яких умов робота дитини у школі найефективніша. Не примушуйте її вчитися, коли вона втомилася, схвильована або якщо у неї був важкий день. Подбайте про те, щоб дитина навчалася у свій найкращий час – час, коли вона найбільше зібрана і може докласти до навчання більше зусиль.

- Намагайтеся захистити дитину від зовнішніх подразників, які можуть знизити рівень уважності, перешкодити їй.
- Не змушуйте її вивчати мови, грати на фортепіано або займатися іншими додатковими предметами, якщо у неї немає до цього здібностей і вона не отримує від цього задоволення.
- Про труднощі дитини повинні знати всі члени сім'ї, і всі повинні намагатися допомогти їй.
- Якщо дитині надається будь-яка специфічна допомога в рамках школи, поясніть їй, чому вона повинна ходити на ці додаткові заняття. Відвідуючи спеціальні заняття, дитина може соромитися цього, боячись, що про неї подумують однокласники. Тому дуже важливо, щоб батьки поговорили з дитиною про те, чому важливо відвідувати ці заняття.
- Порадьтеся з іншими батьками, діти яких мають такі ж проблеми, можливо вони вам чимось допоможуть. Ви дізнаєтеся, що такі проблеми є не тільки у вашої дитини, і одночасно отримаєте практичні поради про те, як поводитися в конкретних ситуаціях.

Декілька додаткових порад вчителям:

- Виразіть дитині, яка має серйозні проблеми в оволодінні шкільними предметами, своє розуміння,
- Дайте їй можливість проявити себе в тих сферах, які їй легко даються,
- Похваліть її за успіхи,
- Оцінюйте її, по можливості, за усні відповіді,
- Будьте більш чуйними до того, що дитина має «погані» і «хороші» дні, намагайтеся її запитувати в «хороші» дні,
- Ви можете зрозуміти, що допомагає дитині, і що для неї можете зробити особисто ви.

Anica Mikuš Kos

Д-р проф. з дитячої психіатрії, Словенія

Допомога вчителя та школи дитині після травматичного досвіду

У цій програмі нас особливо цікавить, як школа і вчитель можуть допомогти дитині після травматичного досвіду або втрати в контексті повсякденного шкільного життя.

Переконайтеся, що в школі немає додаткових стресів і травм (особливо шкільної неспішності тощо).

Важливі фактори допомоги:

- Емоційно - психосоціальна підтримка
- Людська допомога: розуміння, емпатія, підтримка
- Зміцнення психологічної стійкості дитини - роздуми про її сильні сторони, заохочення
- Заохочуйте їх
- Більше уваги, більше часу з дітьми, більше контакту протягом навчального дня
- Допомагають дрібниці
- Якщо дитина хоче, дайте їй можливість і можливість говорити про свої проблеми, але
- але ніколи не примушуйте її.
- Застереження: не підштовхуйте дитину до ролі безпорадної жертви.
- Інформування дитини про її проблеми та розлади
- Нормальна реакція на ненормальну подію трапляється з кожним
- Більшість дітей покращуються з часом
- Як допомогти, як діти можуть допомогти собі самі
- Готовність вчителя і школи допомогти дитині
- Коригування очікувань і вимог щодо шкільної роботи
- Постановка запитань
- Оцінки

- Пропуски занять
- Інші корективи
- Нормалізація життя
- Якомога раніша інтеграція у звичайну діяльність, але відповідно до можливостей дитини
- Активізація підтримки однолітків
- Підтримка у навчанні
- Залучення до діяльності однолітків
- Волонтер-помічник/приятель для нових учнів (біженців тощо)
- Заохочення групової діяльності
- Обговорення психічних розладів у класі, ритуали
- Співпраця між вчителями
- Інформування інших вчителів про те, що сталося з дитиною
- Обмін інформацією про дії дитини з іншими вчителями
- Вчителі повинні консультиватися з колегами щодо допомоги дитині, якщо це необхідно
- експертами.
- Співпраця з батьками
- Інформування та психологічна просвіта батьків щодо наслідків травматичного досвіду
- Ділитися інформацією про дитину
- консультивання батьків, мотивування батьків допомагати дитині, терпимо ставитися до регресивних або
- неприємних форм поведінки
- Підтримка батьків
- Мобілізація зовнішніх джерел допомоги
- Громадські організації
- Волонтери
- Церковні організації
- Інше

Інтегровані дії - це орієнтація на цілісну підтримку дітей у – педагогічний психологічний та соціальний захист і підтримку.

Співпраця та обмін досвідом у мультипрофесійній команді:

- Навчання та розширення можливостей вчителів
- Самообслуговування вчителя як профілактика вигорання
- Психосвіта вчителів
- Мотивація вчителів, підтримка вчителів

Ірина Кардашова, Ольга Тимошенко,

тренерки ГО «Жива-Я», Ізмаїл

ГІПЕРАКТИВНА ДИТИНА

Гіперактивна дитина:

- невгамовна,
- непосидюча,
- нетерпляча.

Гіперактивна дитина, незалежно від ситуації, у будь-яких умовах: вдома, у гостях, у кабінеті лікаря, на вулиці – поводитиметься однаково: бігає, безцільно рухається, не затримує надовго на будь-якому, найцікавішому предметі. І на неї не подіють ні нескінченні прохання, ні погрози, ні «підкуп». Вона просто не може зупинитися. У неї не працює механізм самоконтролю.

Гіперактивний розлад

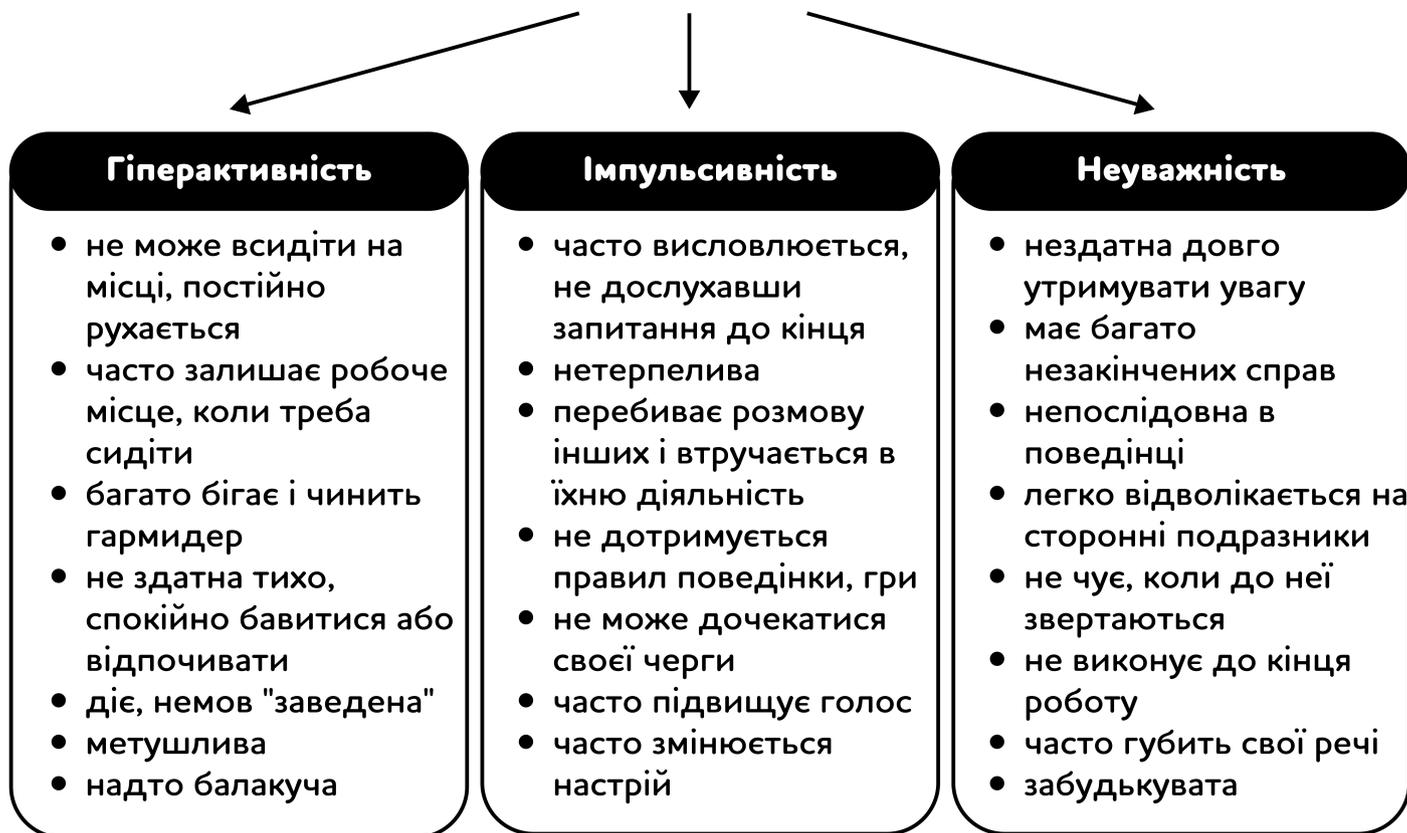
з дефіцитом уваги (ГРДУ) або Синдром дефіциту уваги з гіперактивністю (СДУГ)

Гіперактивність – це яскраво виражена перевага процесу збудження над гальмуванням.

Діти з ГРДУ за своєю природою вже з раннього віку гіперактивні — вони не просто багато рухаються, а надто багато рухаються, імпульсивні — діють під натиском своїх бажань та почуттів, не встигаючи подумати про наслідки та правила, а також мають труднощі з тривалим зосередженням уваги на чомусь, що є для них малоцікавим — як-от на занятті чи на уроці, виконуючи домашні завдання тощо.

Синдром дефіциту уваги з гіперактивністю виявляється у підвищеній руховій активності, збудливості, труднощах концентрації та утриманні уваги, імпульсивності поведінки, проблемах у взаємостосунках з оточуючими.

Класифікація ГРДУ

Основні причини ГРДУ

**Спадковість
(генетичні фактори)**

**Порушення функціонування
головного мозку**

ФАКТОРИ гіперактивної поведінки дитини

Існує багато теорій щодо того, що викликає у дитини синдром дефіциту уваги з гіперактивністю, однак сказати, що картина очевидна до кінця, поки не можна.

Лікарі в Європі, і в Америці працюють над вирішенням проблеми, і багато причини вже можна назвати:

- Здоров'я матері.
- Вагітність і пологи.
- Навколишнє середовище.
- Дефіцит жирних кислот в організмі.

- Дефіцит поживних елементів.
- Харчування.
- Неправильне виховання, вседозволеність і непослідовність.

СТАТИСТИКА

За даними психологів, гіперактивність серед дітей від 7 до 11 років в середньому складає 16,5%: серед хлопчиків – 22%, серед дівчаток – близько 10%.

Дослідження польських учених свідчать про те, що рухова активність гіперактивних дітей на 25- 30% вища за норму.

- дітей з ГРДУ налічується близько 3-5% від загальної кількості;
- 85% дітей з ГРДУ мають один супутній розлад;
- 60% дітей мають два супутніх розлади;
- порушення координації тонких рухів, рівноваги, зорово-просторової координації виявляються орієнтовно в 50% випадків ГРДУ;
- 40-60% дітей мають розлади поведінки з опозиційною, агресивною та антисоціальною поведінкою;
- у 25-40% - розлади розвитку мови та шкільних навичок;
- у 21-40% - тривожні та соматоморфні розлади;
- у 16-26% - депресія;
- у 20% - тіки;
- у 70-80% дітей з ГРДУ симптоми розладу будуть присутні і в дорослому віці;
- від 15 до 30% батьків дітей з ГРДУ самі мають цей розлад;
- п'ята частина батьків дітей з ГРДУ схильна до вживання алкоголю, нестабільного настрою, виявлення антисоціальної поведінки.

ЯК РОЗПІЗНАТИ АКТИВНУ ДИТИНУ?

Тест на гіперактивність: «Знайди 5 відмінностей»

Активна дитина:

- Більшу частину дня «не сидить на місці», віддає перевагу рухливим іграм над пасивними (пазли, конструктори), якщо її зацікавити – може й книжку з мамою почитати, і той же пазл зібрати.
- Швидко й багато говорить, ставить безліч запитань.
- Для неї порушення сну й травлення (кишкові розлади) – скоріше виключення.

- Вона активна не скрізь. Наприклад, неспокійна і непосидюча вдома, але спокійна – у садку, у гостях, у малознайомих людей.
- Вона неагресивна. Тобто випадково або в запалі конфлікту може й «дати здачі колезі по пісочниці», але сама рідко провокує скандал.

Гіперактивна дитина:

- Вона перебуває у постійному русі й просто не може себе контролювати, тобто, навіть, якщо вона стомиться, то продовжує рухатися, а знесилившись остаточно, плаче та кричить.
- Швидко й багато говорить, ковтає слова, перебиває, не дослуховує. Ставить мільйон запитань, але рідко вислуховує відповіді на них.
- Її неможливо вкласти спати, а якщо вона спить, то неспокійно. У неї часто бувають кишкові розлади, не рідкість усілякі алергії.
- Дитина – некерована, абсолютно не реагує на заборони й обмеження. І в будь-яких умовах (дім, магазин, дитсадок, дитячий майданчик) поводить ся однаково активно.
- Часто провокує конфлікти. Не контролює свою агресію – б'ється, кусається, штовхається, причому пускає в хід підручні засоби: палиці, камені.

Як і коли обстежувати дитину

- Щонайменше 6 місяців дитина виявляє високий рівень активності, неувважності та імпульсивності (значно більше, ніж інші діти такого ж віку).
- Як мінімум уже кілька місяців батьки інших дітей зауважували, що ваша дитина є занадто активною, погано контролює себе і дуже імпульсивна порівняно з іншими дітьми.
- Порівняно з іншими батьками ви витрачаєте багато часу і зусиль на спроби контролювати поведінку вашої дитини.
- Через підвищену активність й агресивність вашої дитини інші діти не люблять з нею бавитися.
- Вихователі і вчителі інформують вас про те, що ваша дитина погано поводить ся у багатьох ситуаціях.
- Ви часто почуваетеся виснаженими, сердитими на дитину і є близькими до втрати самоконтролю.

ЕТАПИ ДІАГНОСТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

1. Клінічне інтерв'ю.
2. Психіатричне обстеження дитини.
3. Психологічне обстеження дитини (інтелектуальний, мовний розвиток, самооцінка, стосунки).
4. Педагогічне обстеження.

4. Педіатричне та неврологічне обстеження.
5. Спостереження за дитиною у середовищі, де частіше виявляється гіперактивна поведінка.
6. Шкали та опитувальники для вчителів та батьків.

ГІПЕРАКТИВНИЙ МАЛЮК

Ознаки синдрому дефіциту уваги з гіперактивністю можна виявити у дітей самого раннього віку.

Буквально з перших днів життя дитини може бути підвищений м'язовий тонус. Такі малята щосили намагаються звільнитися від пелюшок і важко вгамовуються, якщо їх туго сповивати або одягти тісний одяг. Вони можуть з раннього дитинства страждати на часті неодноразові немотивовані блювоти.

Гіперактивні діти протягом усього першого року життя погано й мало сплять, особливо вночі. Важко засинають, легко збуджуються, голосно плачуть. Вони надзвичайно чутливі до всіх зовнішніх подразників: світла, шуму, холоду та ін.

Загальні рекомендації фахівців, окрім медикаментозного лікування (звичайно, якщо воно необхідне), спрямовуються на:

1. Встановлення тісного емоційного зв'язку мами з дитиною.
2. Годування дитини на її вимогу та ін.
3. Покращення мікроклімату в сім'ї.
4. Налагодження режимних моментів.
5. Обов'язкові прогулянки на свіжому повітрі та інші.

РЕКОМЕНДАЦІЇ БАТЬКАМ ГІПЕРАКТИВНИХ ДІТЕЙ

- У своїх взаєминах з дитиною підтримуйте позитивну установку.
- Хваліть її щоразу, коли вона на це заслуговує, помічайте успіхи. Це допомагає закріпити впевненість дитини у своїх силах.
- Уникайте повторення слів “немає” і “не можна”.
- Розмовляйте стримано, спокійно, м'яко.
- Давайте дитині тільки одне завдання на певний відрізок часу, щоб вона могла його завершити.
- Заохочуйте дитину до всіх видів діяльності, що потребують концентрації уваги (робота з кубиками, розфарбовування, читання).
- Підтримуйте вдома чіткий розпорядок дня. Час прийому їжі, виконання домашніх завдань і сну щодня має відповідати цьому розпорядку.
- Уникайте скупчення людей. Перебування у великих магазинах, на ринках, в кафе складно переживає дитина.

- Під час ігор обмежуйте дитину лише одним партнером.
- Оберігайте дитину від втоми, оскільки це призводить до зниження самоконтролю й наростання гіперактивності
- Давайте дитині можливість витратити надмірну енергію. Корисна щоденна фізична активність на свіжому повітрі, тривалі прогулянки, біг, спортивні заняття.
- Спілкуйтеся з іншими батьками, які мають таку саму проблему.
- Зробіть усе можливе для підвищення самооцінки дитини, адже через дефіцит уваги вона може неправильно розуміти вказівки та іншу інформацію, тому всі навколо безупинно її виправляють.
- Одразу хваліть і винагороджуйте за хорошу поведінку.
- Будьте послідовні в питаннях дисципліни; якщо хтось залишається з дитиною під час вашої відсутності, переконайтеся, що він дотримується ваших методів.
- Завдання повинні бути простими і конкретними (“почисть зуби, а тепер одягайся”, а не “збирайся в садочок, чи до школи”).
- Підтримуйте дитину у всьому, в чому вона сильна, особливо у спорті й позашкільних заняттях.
- Не припускайте, щоб завдання, уроки займали весь вільний час дитини; грати й рухатися для неї не менш важливо.
- В кімнаті дитини має бути якомога менше предметів, іграшки повинні бути прибрані так, щоб не відволікати увагу.

ПОРАДИ ПЕДАГОГАМ

- Уведіть знакову систему оцінювання дій дитини.
- Намагайтеся помічати кожен успіх малюка.
- Влаштуйте хвилинки активного відпочинку на заняттях.
- Спрямовуйте енергію дитини на корисні дії (давайте доручення), у вільній діяльності мотивуйте її на спокійне виконання завдань.
- На перших етапах уникайте монотонної діяльності, заняття повинні бути цікавими,
- де можна прослідкувати результат.
- У спільній діяльності вчіть дитину озвучувати власні дії, вибудовувати логіку та послідовність їх виконання.
- Використовуйте елементи гри в усіх моментах життєдіяльності.
- Не давайте багатослівних інструкцій, після 10-ти слів дитина просто Вас не почує.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ВЧИТЕЛЯМ

- Посадіть дитину на першу парту в центрі класу. Так увагу учня буде більше спрямовано на вчителя, дитина зможе краще бачити й чути його.

- Використовуйте якнайбільше наочних засобів навчання. Візуальний метод корисний для всіх учнів, він допомагає краще сконцентрувати увагу всіх дітей: і з труднощами, і без них. Наочні засоби цікавіше лекції, і вчителю теж буде легше подавати матеріал учням, які можуть краще зосередитись.
- Завжди закривайте двері класу. Чим менше стороннього шуму чують гіперактивні діти, тим легше їм зосередити свою увагу на вчителю.
- Не ставтеся до дитини як до іншої і незвичайної. Варто давати їй ті ж завдання, що й іншим учням: навчальні, практичні та суспільні. Створіть атмосферу «рівного серед рівних». Поясніть батькам, що треба звернути особливу увагу на виконання домашніх завдань.
- Робота віч-на-віч із дитиною, наскільки це можливо, зрозуміло, допоможе обом сторонам: вчителю – зрозуміти проблеми дитини, учневі – відчувати, що вчителю важливо, аби він все встиг. Це буде нелегко для обох сторін, але варто спробувати.
- Діти мають право на поважне та ввічливе звертання. Вони не самі захотіли жити із синдромом гіперактивності або труднощами навчання – так само, як і діти, котрі носять окуляри.
- Якщо дитина втрачає увагу й починає заважати – час доручити їй читати вголос частину навчального параграфу або завдання.
- Допомагайте дітям знаходити в навчальному матеріалі ключові слова й виділяти їх яскравими фломастерами.
- Більше заохочуйте школяра. Негативні оцінки створюють атмосферу невдач і тільки підсилюють проблемну поведінку.
- Створіть список правил, які учні повинні виконувати. Сформулюйте список у позитивній формі: що треба робити, а не те, чого робити не слід. Упевніться, що діти знають, якої поведінки від них очікують.
- Заохочуйте роботу у групах, що змінюють учасників виконання завдання і взаємодію між учнями. Взаємодопомога й відчуття спільності в класі створить більш спокійну й терплячу атмосферу з боку дітей.
- Завжди записуйте на дошці вказівки з виконання завдань. Залишайте вказівки на дошці до закінчення виконання завдань. Є учні, які не можуть самостійно записати або запам'ятати усні вказівки.
- Повісьте у класі календар і відзначайте в ньому важливі дати, терміни й цілі. Спонукаєте учнів вести свій календар і відзначати в ньому те ж, що й у класному календарі.
- Зв'яжіться з батьками для передачі позитивних оцінок. Створіть разом з батьками систему, що підтримає учня й послужить просуванню загальних цілей.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ РІВНОВАГИ ДІТЕЙ

- Ставте перед дитиною вимоги, адекватні її віковим та індивідуальним особливостям.
- Уникайте прямих докорів, аргументуйте зауваження, застосовуйте їх у тактовній формі.
- Скеруйте діяльність дитини на досягнення успіху в певній сфері (малювання, гра, допомога в підготовці до занять тощо).
- Менше лайте, хваліть дитину, не порівнюйте її з іншими, а тільки з нею самою, оцінюючи поліпшення її особистих результатів.
- Забезпечте оцінний режим у тій діяльності, у якій успіхи дитини невеликі. Якщо з'являється хоча б найменший успіх, його обов'язково потрібно відзначити.
- Формуйте компетентність дитини у грі, навчаючи того, у що і як грати, враховуючи симпатії і антипатії під час вибору ігрового партнера, враховуючи соціальні ролі для використання під час гри.
- Приділяйте увагу атмосфері, у якій формується особистість дитини. Теплі емоційні взаємини, довірчий контакт із дорослими сприяє емоційній рівновазі дітей.

Існують спеціальні вправи для гіперактивних дітей дошкільного віку які розвивають увагу, посидючість, знімають зайву енергію

«ЗНАЙДИ ВІДМІННІСТЬ»

Мета: розвинути вміння концентрувати увагу на деталях.

«ПЕРЕДАЙ М'ЯЧ»

Мета: зняти зайву рухову активність.

«ЛАГІДНІ ЛАПКИ»

Мета: зняти напругу, м'язові затиски, знизити агресивність, розвинути чуттєве сприйняття, гармонізувати відносини між дитиною і дорослим.

ІГРИ ТА ВПРАВИ, СПРЯМОВАНІ НА РОЗВИТОК УВАГИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

ІГРИ ТА ВПРАВИ, СПРЯМОВАНІ НА РОЗВИТОК ЗОРОВОЇ УВАГИ

Вправа «Проплескай за схемою»

На аркуші малюють схему з горизонтальних та вертикальних ліній (горизонтальні – плескання по парті, вертикальні – в долоні) і пропонують дитині, спираючись на схему, відтворити ритмічний малюнок.

— — \ \ \ — — \ — — \ \ \ — — \ ; — \ \ — — \ — — \ \ \ — ; \ \ — — \ \ \ — — \ \ \ — — .

Рухлива гра «Дзеркало»

Мета гри: ця гра допомагає дитині відчувати себе вільно, розкритися, побачити себе збоку. Підходить для невпевнених у собі, пасивних дітей. У грі можуть брати участь дві дитини або дитина і дорослий. Один гравець дивиться у «дзеркало» (на свого напарника) та повторює всі його рухи. По черзі гравці міняються ролями.

ВПРАВИ НА РОЗВИТОК СЛУХОВОЇ УВАГИ

Вправа «Будь уважний!» (Зоопарк)

Мета: стимулювання уваги, розвиток швидкості реакції.

Обладнання: аудіозапис.

Опис: Кожна дитина повинна виконувати рухи відповідно до команди дорослого: «зайчики» – стрибати; «конячки» – бити «копитом об підлогу»; «раки» – задкувати; «птахи» – бігати, розкинувши руки; «лелеки» – стояти на одній нозі.

Вправа «Чотири стихії»

Мета: розвиток уваги, координації слухового і рухового аналізаторів.

Опис: Гравці сидять у колі і виконують рухи відповідно до слів: «земля» – руки вниз, «вода» – витягнути руки вперед, «повітря» – підняти руки нагору, «вогонь» – зробити обертання руками в зап'ясткових і ліктьових суглобах. Хто помиляється, той програв.

ГОЛОВНЕ У СПІВПРАЦІ З ГІПЕРДИНАМІЧНОЮ ДИТИНОЮ – ПОСТІЙНА ВИНАГОРОДА ПОЗИТИВНОЇ ТА БАЖАНОЇ ПОВЕДІНКИ, СТИМУЛЮВАННЯ МОТИВАЦІЇ, ЗАОХОЧЕННЯ ДО ПОТРІБНИХ ДІЙ

Ірина Ханікова, Катерина Ханікова,

тренерки ГО «Жива-Я» Вінниця, Ізмаїл

ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ У СПІВПРАЦІ З БАТЬКАМИ

Питання ефективної взаємодії між учителем та батьками ніколи не втрачало свої актуальності. Партнерство у школі має базуватися на засадах добровільності, рівності, порозуміння та взаємодопомоги. Права та обов'язки учнів, батьків та вчителів треба чітко формулювати, а головне – усвідомлювати і захищати. Саме так зусилля кожного з них будуть спрямовані на досягнення спільної мети.

В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками.

Є два основні шляхи успішної співпраці школи та батьків для розвитку партнерства:

- постійне, чітке, двостороннє спілкування;
- різні способи залучення батьків до освітнього процесу.

Педагогіка партнерства є актуальною для всіх рівнів шкільної освіти. Вона ґрунтується на простих, але надзвичайно важливих принципах:

- взаємоповазі всіх учасників навчального процесу;
- довірливих стосунках та спільній наполегливій праці;
- позитивному та доброзичливому ставленні одне до одного;
- порозумінні та ефективній комунікації задля досягнення спільної мети;
- забезпеченні права вільного вибору;
- горизонтальній моделі співпраці (всі учасники навчального процесу мають бути рівноправними);
- соціальному партнерстві (добровільності визнання власних обов'язків та обов'язковість їх виконання).

ЗАЗВИЧАЙ ВИДІЛЯЮТЬ ТАКІ КАНАЛИ СПІЛКУВАННЯ

ФОРМАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ

НЕФОРМАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ

**СПІЛКУВАННЯ З ОКРЕМИМИ
БАТЬКАМИ**

**СПІЛКУВАННЯ З ГРУПОЮ
БАТЬКІВ**

Навчальний тренінг – це форма активної взаємодії педагога та батьків, завдяки якій учасники отримують нові корисні знання та формують позитивний досвід вирішення нагальних проблем. Він ґрунтується на постійній взаємодії учасників задля пошуку відповідей на важливі запитання. Крім того, тренінги базуються на принципах рівноправності та партнерства, що дозволяє краще розвивати педагогічні можливості батьків.

Педагогічний практикум – це спосіб розвитку педагогічного мислення у батьків, під час якого можна ознайомитися з найбільш ефективними стратегіями розв'язання навчальних та педагогічних ситуацій. Наприклад, учасники мають змоделювати конфліктну ситуацію (яка може відбутися у реальному житті) та знайти способи її вирішення. Водночас кожен учасник має висловити власне бачення суті проблеми.

Круглий стіл – обговорення, яке проводиться з метою обміну думками задля вирішення конкретних проблем. Завдяки таким зустрічам можна краще зрозуміти позиції одне одного, детально розглянути нагальні проблеми, висловити власні зауваження та аргументи.

Ділова гра – форма спільної роботи вчителя та батьків, коли учасники, виконуючи певні ролі, спільно знаходять оптимальні варіанти вирішення проблемної ситуації. Вона може бути організована у змагальній формі, але не має створювати атмосферу протистояння. Такі ігри формують позитивний досвід вирішення реальних проблем у різних ситуаціях.

Дискусія – традиційна, але дієва форма взаємодії з батьками, коли всі учасники активно висловлюють свою позицію щодо проблемного питання, аргументовано її відстоюють, конструктивно критикують думки колег та спільними зусиллями знаходять компромісні варіанти вирішення питань. Під час таких обговорень усі присутні можуть знайти спільну мову.

Індивідуальні зустрічі дозволяють обговорити важливі питання, які стосуються життя та навчання кожної дитини. Це дає можливість предметно вивчити успішність учня, оцінити його успіхи та визначити проблемні точки у навчальному процесі. Радимо додатково створити спеціальний розклад у чаті класу чи використайте хмарні сервіси.

Домінуюче значення має психолого-педагогічний підхід до вивчення сім'ї, тобто виконання нею своєї виховної функції, визначення умов і чинників, які впливають на ефективну взаємодію між учасниками навчально-виховного процесу.

Методи прямого вивчення сім'ї і психолого-педагогічного спостереження спрямовані на конкретне вивчення сімейного оточення дитини, стосунків між батьками і дітьми, існуючої атмосфери в родині з метою визначення засобів, форм і методів педагогічного впливу на батьків, виявлення не лише вразливих місць, а й можливостей для усунення недоліків, вироблення єдиних педагогічних вимог.

Вивчення сім'ї на основі застосування запропонованої діагностичної методики допоможе встановити ступінь володіння батьків методами виховання дітей, визначити ступінь найбільш широкого їх використання. Це допоможе вчителю скласти чітке і повне уявлення про кожну сім'ю своїх вихованців, вміло задовольнити потребу батьків у спілкуванні, стимулювати їхній інтерес до співпраці. Як результат - батьки із вдячністю сприйматимуть рекомендації вчителя, із задоволенням спілкуватимуться, відвідуватимуть батьківські збори, братимуть участь у спільних заходах.

Наступний аспект співпраці - педагогічна допомога і підготовка батьків до виховання дітей. 76 % батьків вважають, що сім'я має користуватися допомогою школи з питань виховання дітей, але лише 53 % з них звертаються до вчителів з проханням поради, як організувати виховання дитини вдома. Відтак стає зрозуміло, що батьки по-різному ставляться як до виконання своїх обов'язків у сім'ї, так і до спілкування з учителями, які навчають і виховують їхніх дітей.

Важливим чинником педагогічної співпраці є вміла організація та проведення батьківських зборів з метою вирішення проблем навчально-виховної діяльності учнів, надання практичних порад і рекомендацій, які стануть в пригоді кожній сім'ї. Ми впевнені, якою б плідною не була робота вчителя, без батьків, їхньої підтримки та розуміння школа безсила у вирішенні багатьох питань.

Необхідно, на нашу думку, організувати навчання саме батьків, отримати від них підтримку у вихованні дитини. Шкільне і сімейне виховання не повинні суперечити одне одному. Досягненню цілісності виховного процесу сприяють змістовні, переконливі бесіди з батьками як на батьківських зборах, так і під час індивідуальних консультацій.

Як свідчить практика, не кожен учитель, навіть достатньо кваліфікований, уміє співпрацювати з батьками учнів. Досить часто педагоги, які прекрасно володіють навчальним матеріалом і методикою його викладання, демонструють педагогічну майстерність, стають безпорадними, розгубленими у спілкуванні з батьками, не вміють встановити з ними контакт, педагогічну взаємодію. Ці спостереження підтверджуються результатами проведених нами досліджень, які показали, що роботу з родинами учнів учителі вважають однією із найважчих функцій професійної діяльності.

У чому ж полягають ці труднощі?

Чому так важко багатьом учителям-професіоналам працювати з родинами учнів?

Які особистісні риси та професійні якості мають бути притаманні вчителю, аби він успішно здійснював цю роботу?

Вчителі наголошують на тому, що особливо важко з'ясувати загальну спрямованість сім'ї, характер стосунків між членами родини, для деяких учителів на заваді стає з'ясування особливостей взаємин між батьками і дітьми, інтересів і захоплень сім'ї.

Безумовно, успіх взаємодії з батьками насамперед залежить від рівня педагогічної майстерності вчителя, володіння навичками діагностичної методики, які формуються поступово.

Успіх роботи з батьками учнів залежить також від уміння педагога встановлювати з ними контакт, без якого не може бути й мови про взаємодію у вихованні дітей, таким чином, особливого значення набуває комунікативна діяльність учителя, його здатність до спілкування з дорослими. В основі спілкування батька, матері та педагога має бути взаємна зацікавленість долею дитини, результатами її виховання і навчання. Кожна сім'я, безперечно, має свої проблеми у вихованні, особливо в його методиці. Якщо батько й мати відчують, що педагог прагне зрозуміти їх, вони позитивно сприймають його рекомендації, паради і настанови.

Надзвичайно важливим аспектом спілкування, на наше переконання, є вміння вчителя вислуховувати батьків, їхні проблеми та успіхи у вихованні дітей, виявляти найкритичніші моменти сімейного виховання і коли треба - прийти на допомогу.

Створення толерантних особистісних взаємин між учителями і батьками стає основою для розвитку їхньої подальшої співпраці не лише з питань успішності та старанності їхньої дитини, а й переосмислення батьками свого способу життя, установок, позицій у ставленні до своїх дітей.

Ефективна співпраця між навчальним закладом та батьками учня може бути цінною для всіх залучених сторін. Активне та продумане спілкування сприяє зміцненню стосунків між школою та батьками, а також вміє будувати міцну систему підтримки, яка потрібна дитині в процесі навчання.

Підтримуючи регулярне та якісне спілкування з батьками, вчитель може досягти більш успішного залучення батьків до процесу навчання дитини. Якщо батьки усвідомлюють сильні та слабкі сторони дитини, вони матимуть можливість зробити свій внесок і допомогти учню покращити їхні результати та надати будь-яку іншу необхідну підтримку своїй дитині вдома.

Співпраця вчителів і батьків, інтерес до навчання учня може допомогти дитині досягти вищих результатів. Якщо батьки будуть залучені до процесу навчання, то це може призвести до більшої мотивації до навчання, покращення загальної поведінки дитини в школі та більш позитивного ставлення до процесу навчання та навколишнього середовища як такого.

У результаті успішної співпраці вчитель дитини також стає переможцем. Залучення батьків до процесу навчання може полегшити роботу вчителя, оскільки батьки можуть надати дитині певну підтримку, яку вони в іншому випадку потребували б від вчителя вдома. Крім того, спілкування з батьками дає вчителю ясність щодо потреб дитини та полегшує їх задоволення. Якщо батьки достатньо залучені до навчання дитини, їхнє розуміння процесу навчання часто поглиблюється, покращується ставлення до вчителя.

ПОРАДИ ПЕДАГОГАМ

Для батьків їхня дитина найкраща. І досягти поставленої мети нелегко. Якщо ми запросили батьків до школи, то слід починати з позитивного моменту. В кожній дитині є певні позитивні якості.

Якщо батьки приходять у школу по виклику, вони емоційно збуджені, тому треба дати їм можливість «охолонути». Вчитель має уважно вислухати, не давати порад, не критикувати, не ігнорувати. Навпаки підтримайте батьків словами: «Я вас розумію». Коли батьки відчують доброзичливість, тоді вони заспокоюються. Таким чином вчитель готовий для розмови.

Якщо вчитель починає навчати, докоряти, так ми відштовхуємо від себе співрозмовника. І батьки починають жаліти свою дитину, обвинувачуючи вчителів.

Подяка за виховання. Інформація лаконічна, бо увага дуже швидко розсіюється. Людям подобається відчувати власну значимість, тому у розмові слід підхвалювати батьків, що вони терплячі і здатні позитивно вплинути на свою дитину. Коли батьки бачать дружелюбні очі вчителя, в них зникає психологічний захист.

Тетяна Лень,

К. філос. н., доц. кафедри публічного управління,
права та гуманітарних наук Херсонського державного
аграрно-економічного університету

ПЕРЕВАГИ ОНЛАЙН НАВЧАННЯ ЯК УМОВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Викликом сьогодення є забезпечення освітньо-виховного процесу на гідному рівні. У зв'язку з військовою активністю в Україні переважна більшість закладів освіти перейшла на формат онлайн навчання. Розуміючи, що по-іншому не можна, розпочнемо з позитивного боку такого формату.

Онлайн навчання має безліч переваг, які роблять його привабливим вибором для багатьох. Ось деякі з основних переваг:

- Гнучкість графіку: Онлайн курси дозволяють вчитися в будь-який час і з будь-якого місця.
- Доступ до ресурсів: Онлайн навчання часто включає доступ до широкого спектру навчальних матеріалів, включаючи відео, презентації, електронні книги та інтерактивні вправи.
- Індивідуальний темп: Можливість вчитися у власному темпі, що дозволяє більше часу витратити на складні теми та швидше проходити легкі.
- Економія часу та грошей: Відсутність необхідності діставатися до навчального закладу, зменшення витрат на транспорт і обіди.
- Підтримка сучасних технологій: Онлайн навчання часто використовує новітні технології, такі як віртуальні класи, форуми для обговорень, відеоконференції та інші інструменти, що покращують процес навчання.

Ці переваги роблять онлайн навчання привабливим варіантом для тих, хто хоче отримати нові знання та навички без обмежень традиційного навчального процесу.

Але, на наш погляд ці переваги більше відносяться до сформованої особистості, здатної до самоорганізації.

Особистість, у процесі дорослішання стикається часто з наступними проблемами під час онлайн навчання. Серед них:

- Відсутність соціальної взаємодії: Онлайн навчання обмежує можливості для спілкування в реальному часі, що може вплинути на формування соціальних зв'язків в процесі соціалізації.

- Самодисципліна та мотивація: Без регулярних перевірок присутності та контролю з боку педагогів можливі труднощі з підтриманням мотивації та дотриманням графіку.
- Технічні проблеми: Доступ до онлайн навчання чи курсів залежить від наявності стабільного Інтернет-з'єднання та комп'ютерного обладнання. Технічні проблеми можуть перешкоджати ефективному навчальному процесу.
- Обмежений доступ до практичних занять: Деякі дисципліни потребують практичного досвіду, який важко або неможливо отримати в онлайн форматі.
- Менше безпосереднього контакту з педагогом: Виключені камери не сприяють налагодженню взаємодії. Є ризик “невідчуття ситуації”.
- Ризик відволікань: Відчуття труднощів з концентрацією на навчанні вдома через численні відволікаючі фактори.
- Можливі проблеми з оцінюванням: Онлайн тестування та завдання можуть бути піддані ризику шахрайства або плагіату, що може ускладнити процес оцінювання.
- Менше доступу до ресурсів: Онлайн навчання не забезпечить відвідування лабораторій та спеціалізованих приміщень, навчання в яких включено до освітньо-виховного плану.

Успіх онлайн навчання залежність від самоорганізації. Коли мова йде про підростаюче покоління, то велика відповідальність покладається і на батьків, або осіб, що опікуються дитиною. Чи можуть батьки чи інші значимі дорослі дозволити собі при власному навантаженні організувати, контролювати освітньо-виховний процес, підтримувати та підвищувати мотивацію дитини, - це питання.

Але це виклики нашої реальності. І професіоналізм та відданість справі виховання молодого покоління наших освітян дає надію, що ми мінімізуємо негативні боки онлайн навчання і виховаємо гідне покоління нашої країни!

Тетяна Михайлова,

тренерка ГО «Жива-Я», Ізмаїл

РЕСУРСИ У БОРОТЬБІ З ЕМОЦІЙНИМ ВИГОРАННЯМ

Школа є другою домівкою для педагога. Але що є її першим – його родина. Учитель має поєднувати ці дві частини свого життя в одну гармонійну сукупність, адже кожна з них впливає на іншу.

І саме цей вплив формує і самопочуття, яке позначається на стосунках удома та в класі. Як робота в школі визначає поведінку за її межами, так і сім'я додає присмак до образу педагога.

З практики знаю, що в школі часто обговорюються теми про роботу з батьками, гіперактивними дітьми, неуспішними дітьми тощо. Та не пригадаю, щоб на педрадах розглядалася тема «Учитель і його родина». Як вчителю вдається поєднувати дві посади: вчитель-мама, вчитель-дружина (або чоловік).

У 2023 році в Україні було проведено дослідження серед педагогів 5-6 класів (ГО «Смарт освіта»). Опитано 600 вчителів. Майже третина педагогів мають низьку мотивацію до роботи. 78% опитаних помітили в себе зростання тривожного стану, страху, печалі чи гніву; 48% педагогів відповіли, що відчують роздратування; 31% мають низьку мотивацію до роботи. Українська освіта вже ніколи не буде такою, як до 2014 року. Змінюється й емоційний стан учителя.

Говорячи про ресурси психологічної підтримки вчителів, хотілося б зупинитися на синдромі вигорання, тим паче, що це актуально наприкінці навчального року. Синдром емоційного вигорання – це стан, коли нічого не хочеться, опускаються руки, перестає цікавити колись улюблена робота, втрачають важливість близькі люди, починають дратувати родичі та друзі. Є єдине бажання, щоб тебе залишили в спокої.

Що ж є причиною емоційного вигорання? Причинами емоційного вигорання є стрес. Але зі стресом і напругою вчителі стикаються щодня. Чому ж тоді в одних людей емоційне вигорання виникає, а в інших ні? Уся справа не тільки в стресі та напрузі, які присутні в повсякденному житті педагога, а в умінні «розряджати» і цю напругу, і негативні емоції, які виникають у процесі хронічного стресу. Коли вчитель впродовж довгого часу віддає свою енергію і сили в роботу, іншим людям, при цьому відчуючи й утримую різні емоції та внутрішнє напруження, то наш організм одного дня стикається з тим, що ці навантаження сумарно перевищують спроможність до переробки.

І тоді ми отримуємо емоційне вигоряння. Тому важливо вміти не утримувати все це «багатство» всередині себе і не накопичувати, а звільнитися від нього, щоб не довести себе до виснаження своїх емоційно-енергетичних та фізичних і фізичних ресурсів. Емоційне вигоряння - це результат накопиченої напруги, яка довгий час - тиждень за тижнем, кілька місяців, а іноді й рік не отримує розрядки у вигляді паузи в роботі, періодів відпочинку, спілкування з близькими людьми, надихаючих занять. Вигоряння - це не тільки про брак відпочинку. І відпочинок - це не завжди універсальна таблетка. Кожен приходять до вигорання своїм шляхом, використовуючи свої особливі способи швидше вигоріти. І, звичайно, щоб вийти з вигоряння - недостатньо зняти його симптоми: втомився - відпочинь, немає сил - полежи, напружуєшся - розслабся.

Щоб вийти з вигоряння, потрібно знайти причини його появи. Знайти той шлях, який привів до вигоряння і повісити табличку «вхід заборонено» та знайти іншу дорогу, яка приведе до життя без вигоряння. Педагог має зрозуміти, що потрібні інші дії, інше ставлення до себе, інший погляд на своє життя. Слід звернути увагу не тільки на те, як відновити витрачені сили, а й на те, як перестати зливати свою енергію. Наприклад:

- коли я маю мій проєкт - то я наповнююся силами, навіть коли роблю зусилля;
- коли я тримаю фокус уваги на своїй меті, то не помічаю, що під ногами є якісь перешкоди - я просто переступаю через них.

Коли педагог відчуває нездужання, дискомфорт часто звертаються до медикоментозної допомоги. Хоча краще буде, якщо він сам приготує собі «пігулку» від вигоряння з того, що ви думаєте про себе, як ставитеся до себе:

- як дозволяєте чи не дозволяєте іншим ставитися до себе;
- а ще вона складається з ваших бажань і потреб ;
- з турботи про своє тіло і здоров'я ,
- з уміння радіти й отримувати задоволення від життя;
- з уміння прощати себе та інших;
- з дозволу собі бути собою, навіть якщо це комусь не подобається.

Для того, щоб допомогти собі, треба змінити ставлення до себе.

Почніть прямо сьогодні. Наприклад, присвятіть вечір собі, а ще й завтрашній день!

Дозвольте зробити щось для себе, що відновить ваші сили, розслабить вас і принесе задоволення. Це можуть бути речі, які ви давно хотіли зробити і відклали - не відкладайте, а зробіть щось для себе. Коли на нашому телефоні сідає батарейка, то ми намагаємося скоріше знайти можливість її зарядити: шукаємо розетку, носимо із собою шнур, у кафе обираємо місце поруч із розеткою. Але рівень своєї «внутрішньої батарейки» часто ігноруємо, наша увага вмикається лише тоді, коли з нами щось трапляється, наприклад, хвороба. Ми часто чекаємо на стан виснаження, щоб підзарядитися замість того, щоб підтримати в себе достатній рівень енергії. Немає сил, але ми себе лаємо за лень і навантажуюмо роботою. І часто чуємо від педагогів: «я так звикла», «я навіть не знаю, як по-іншому», «я так живу нормально, поки живу».

І в цьому зв'язку величезна роль шкільних психологів, які можуть висвітлити дану тему для педагогів, провести індивідуальні консультації, тренінги, тим самим надати психологічну підтримку. Коли педагог знайде ресурс, щоб уникнути синдрому вигорання, то тоді в сім'ї йому вдасться «відключитися» від школи та бути чутливим до членів своєї сім'ї. Бути ніжною і турботливою до своїх дітей і чоловіка (дружини). І тоді сім'я буде підтримкою для педагога. Любити безумовною любов'ю один одного і знаходити багато ресурсів для спільного проживання, бути просто рідною людиною один для одного.

ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО

Для того, щоб допомогти собі, треба змінити ставлення до себе

Почніть прямо сьогодні. Наприклад, присвятіть вечір собі, а ще й завтрашній день!

Дозвольте зробити щось для себе, що відновить ваші сили, розслабить вас і принесе задоволення. Це можуть бути речі, які ви давно хотіли зробити і відклали - не відкладайте, а зробіть щось для себе. Коли на нашому телефоні сідає батарейка, то ми намагаємося скоріше знайти можливість її зарядити: шукаємо розетку, носимо із собою шнур, у кафе обираємо місце поруч із розеткою. Але рівень своєї «внутрішньої батарейки» часто ігноруємо, наша увага вмикається лише тоді, коли з нами щось трапляється, наприклад, хвороба. Ми часто чекаємо на стан виснаження, щоб підзарядитися замість того, щоб підтримати в себе достатній рівень енергії. Немає сил, але ми себе лаємо за лень і навантажуюмо роботою. І часто чуємо від педагогів: «я так звикла», «я навіть не знаю, як по-іншому», «я так живу нормально, поки живу».

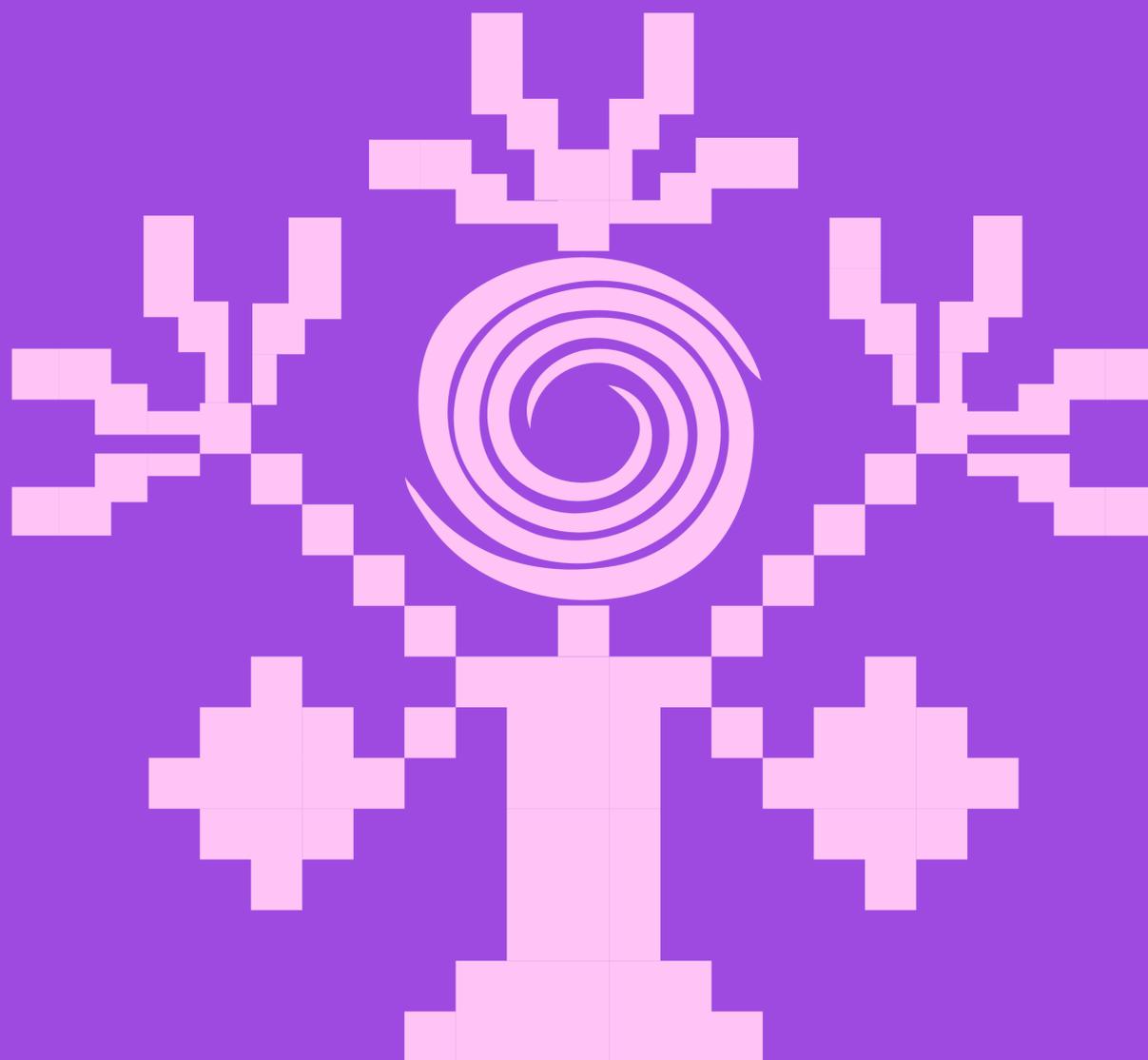
І в цьому зв'язку величезна роль шкільних психологів, які можуть висвітлити дану тему для педагогів, провести індивідуальні консультації, тренінги, тим самим надати психологічну підтримку. Коли педагог знайде ресурс, щоб уникнути синдрому вигорання, то тоді в сім'ї йому вдасться «відключитися» від школи та бути чутливим до членів своєї сім'ї. Бути ніжною і турботливою до своїх дітей і чоловіка (дружини). І тоді сім'я буде підтримкою для педагога. Любити безумовною любов'ю один одного і знаходити багато ресурсів для спільного проживання, бути просто рідною людиною один для одного.

МІЖНАРОДНИЙ ПРОЄКТ

**«ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ І СІМЕЙ, ТРАВМОВАНИХ ВІЙНОЮ»,
2023 –2024 РР.
УКРАЇНА-СЛОВЕНІЯ
ПРІНТ-СЕРВІС, 2024. 54 С.**

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ І МЕТОДИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ
ЩОДО РОБОТИ З ДІТЬМИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ**

Підписано до друку 17.11.2024.
Папір офсетний. Гарнітура TimesNewRoman.
Оперативна поліграфія. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 2. 300 екз.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.
Видавництво ПРІНТ-СЕРВІС
68600, Ізмаїл, Одеська обл.
вул. І. Мазепи, 20 на розі вул. Кишинівської
E-mail: printserviceizmail@gmail.com

ЖИВА-Я

Публікація цього посібника була здійснена у рамках проекту, який реалізує Громадська організація "Жива-Я" разом із партнерською організацією «Slovene Philanthropy» (Словенія) за фінансової підтримки Офісу Координатора програм допомоги США в Європі, Євразії Державного департаменту США, Міністерства закордонних та європейських справ Республіки Словенія в рамках 10-го раунду програми «Development Cooperation, ITF Enhancing Human Security»